Kraków
Bibl. Jagiellońskiej
Anny 12

„ראַדאָמער-קעלצער לעבען" מיט דער „פּאַנאָראַמע" פאַר 25 גר.

פּרייז 25 גראָשען XV טער יאָהרגאַנג „Nakład ... gotówką" 1 (690) „Radomer-Kielcer Leben" היינט 10 זייטען

Radom, dnia 7-go Stycznia 1938 r.
ראַדאָם, פרייטאָג ה' שבט תרצ"ח
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

פּאַראָווע פאַרבערײַ
און כעמישע פּראַלניע
A.
HEMPEL
פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7
פיליעס:
זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטטאַ 11
קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

ר' שמואל אדלער ז"ל

דאָס בילד, וואָס מיר ברענגען דאָ אין נעקראָלאָג איז דאָס קלאָרע פּנים פון פאַרשטאָרבענעם ר' שמואל אדלער, וועלכער איז געבראַכט געוואָרען צו זיין אייביגער רוה פאַרגאַנגענעם פרייטאָג.

ר' שמואל אדלער איז געווען פון די ערשטע פּיאָנערען אין ראַדאָם-אויס'ן געביט פון דער גאַרבערײַ-אינדוסטריע. ער האָט געגרינדעט זיין לעדער פאַבריק אין יאָהר 1882. אין יענער צייט איז אין ראַדאָם נאָך נישט געווען אַזוי ענטוויקעלט די לעדער-פּראָדוקציע ווי האָט שפּעטער אָנגעהויבען וואַקסען אויפ'ן היגען באָדען און צווישען די, וואָס האָבען פאַרלייגט די ערשטע פונדאַמענטען, איז געווען דער פאַרשטאָרבענער, וועלכער האָט פאַרמאָגט איניציאַטיווע און אונטערנעמערישען שוואונג. זיין פאַרמעסט צו אינדוסטריאַליזירען אַ געוויסען צווייג פון דער ווירטשאַפט, האָט געטראָגען נישט בלויז קיין לאָקאַלען כאַראַקטער, נאָר האָט אויך געשפּילט צו יענער צייט אַ גרויסע ראָליע אין אַלגעמיינעם ווירטשאַפטליכען לעבען אין פּוילען. שפּעטער האָט ראַדאָם באַקומען אַ נאָמען פון איינעם פון די גרעסטע צענטערס פון דער לעדער-פּראָדוקציע אין לאַנד, וואָס האָט פאַרקניפּט עקספּאָרט-באַציהונגען מיט חייסטע שטעט און לענדער און גלייכצייטיג געדיענט אַלס פּרנסה קוואַל פאַר אַ סך אַרבייטער, האַנדווערקער, סוחרים און וואָיאַזשאָרען, וועלכע האָבען אויסגעברייטערט די אַבזאַץ-מאַרק. צו דער אויפבלי פון ראַדאָם אַלס אינדוסטריע-צענטער האָט בייגעטראָגען אַן אָנזעהנליכען און גרויסען אַנטייל ר' שמואל אדלער.

חוץ אינדוסטריעלער און מענש מיט גרויסע לייסטונג'ס-פעהיגקייטען, וואָס שאַפט רעאַלע ווערטהען אין ווירטשאַפטליכען לעבען, האָט ער אויך אַרויסגעוויזען חוש און פאַרשטענדניס פאַר געזעלשאַפטליכע ענינים. נאָך אין יאָהר 1902 איז ער געווען אַ דאָזאָר אין דער ראַדאָמער יודישער קהלה, וואו זיין נאָבעלער רצון האָט געפונען אַנ'אויסדרוק אין פאַרשידענע אַקציעס לטובת דער יודישער באַפעלקערונג.

דער נפטר קען מען אַוועקשטעלען אין דער רייה פון גרויסע מנדבים וויל זיין האַנד איז שטענדיג געווען אָפען פאַר אַלע צרכי הצבור. ער האָט געטוהן פילאַנטראָפּישע אַרבייט בעשיידען, רוהיג, שטיל. נאָך אין יאָהר 1905 האָט ער געשפּענדעט אין זיין נאָמען און אין נאָמען פון זיין פרוי 2000 רובעל פאַר דער גמילת-חסד-קאַסע, וואָס איז צו יענער צייט געוואָרען געגרינדעט. דערביי איז ווערט צו דערמאָנען אַ זעהר כאַראַקטעריסטישען פאַקט, וואָס האָט געהאַט אָנגערט אויף אַ זיצונג פון דער דאַמאָלסדיגער פאַרוואַלטונג פון דער גמילת-חסד-קאַסע.

אַרומרעדענדיג אויף דער זעלבער זיצונג וועגן דעם שכר אויף יענער וועלט פון דער מצוה גמילת חסדים, האָט דער ה' דיאַמענר, דאַמאָלסדיגער פאַרוו. מיטגליד פון דער קאַסע, באַשטאַנען צו פאַרקויפען ר' שמואל אדלער זיין חלק עולם הבא פון דער אָבגעלאָפענער צייט אויפ'ן געביט פון דער גמ"ח-טעטיגקייט און נאָר ביז'ן טאָג פון דער קניה — פאַר 200 רובעל. דער נפטר האָט תיכף אויסגענומען אַזאַ סומע און באַצאָהלט דעם ה' דיאַמענט, וועלכער האָט די 200 רובעל אויפ'ן אָרט געשענקט דער גמ"ח-קאַסע.

און מ'האָט שפּעטער געפרעגט דעם נפטר צו וואָס דאַרף ער קויפען פרעמדענס עולם הבא, און ווי שייך האָט ער אַליין דערצו נישט זוכה געווען, האָט ער געענטפערט: פון וואַגען בין איך זיכער מיט מיין עולם הבא, ווען דער חשבון, צי דערצו וועט גענוגענד זיין מיין אייגענער זכות?

(ווייטער זייט 2)

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי-ווייסע פאָרהאַנגען,
גיעסט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער באַקאַנטער
כעמישער פאַרבערײַ און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האָט זיך נאָך נישט איבערצייגט זאָל פּרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבייט. ס'ווערט אויך געוואַשען אויף טריקען — ביליגע פּרייזען! — פּינקטליכע אויספיהרונג, סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך

צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראָמסקי 1, טראַוגוטטאַ 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

ביליג צו וואַשען קאַפעלושען

שטיצט דעם חודש פון יודישען בוך

פראקלאמירט דורך דער
פרץ-ביבליאטעק
אין ראדאם.

500 דאלאר פון ראדאמער רעליעף אין ניו-יורק

אונזער רעדאקציע האט דערהאלטען א ידיעה, אז דער ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק האט ארויסגעשיקט 500 דאלאר צים היגען 15 קאמיטעט פאר אינסטיטוציעס און פאר דער קאסע ביים 15-קאמיטעט.

א גניבה איז א פוטער-געשעפט דורך אונטערגראבונג

אין דער נאכט פון מיטוואך אויף דאנערשטאג איז אויסגעפיהרט געווארען א גניבה אין פוטער-געשעפט פון חערבער אויף זשעראמסקעגא 14. די גנבים האבען זיך אריינבעקומען דורך אונטערגראבען זיך אין געשעפט פון דער זייט פון הויף.

דער קהלה-בודזשעט פון יאהר 1938.

דעם 15-טען סטיצען ווערט שוין ארויסגעלעגט דער קהלה-בודזשעט פון היינטיגען יאהר 1938 צים דורכזעהן.

פארזיכטיג מיט ראדיא-רייניגער.

מען מאכט אונז אויפמערקזאם אויף א נייעם סארט גנבים, וואס קומען צו די ראדיא-אייגענטימער, אנגעבענדיג זיי אויסצורייניגען די לאמפען. נאכ'ן אפטוהן די מלאכה, ווייזט זיך שפעטער ארויס, אז צוזאמען מיט די נייע "ראדיא-מעכאניקער" ווערען אויך פערשווינדען א ביסל לאמפען.

פון וואיאזשארען-פאראיין.

אויף דער רעארגאניזירונג'ס-פערזאמלונג פון היגען וואיאזשארען-פאראיין איז אויסגעוועהלט געווארען אלס פרעזעס ה' מ. ל. פישמאן, אלס וויצע — א. בירענבוים סעקרעטאר — י. אדלער, קאסירער — מ. פרידמאן.

אלס פערוואלטונג'ס-מיטגלידער: חיינער, זיידענשניידער, ראזענבלום. אין שיד'ס געריכט: פרישטייער, קאסליאר, צווייגענהאפט.

פון דער ת"ת אויף סקארשעווער גאס.

די ת"ת תורה אויף דער סקארשעווער גאס קאמוניקירט, אז דער פרעזעס מ. דען האט געשאנקען פאר דער ת"ת 10 מעטער קוילען און די פירמע "קאראנא" פון ה' בוכמאן האט געשאנקען 20 קילא פערדעשע-לעדער אויף שיך פאר די קינדער פון דער זעלבער ת"ת.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskim Towarzystwie
Elektrycznym Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

(ענדע פון דער 1-טער זייט)

דער נפטר האט אויסגעדריקט זיין צופרידענהייט, וואס דער ה' דיאמענט האט אויך נישט פערשפילט צוליב איהם זיין חלק עולם הבא, חייל מיט'ן שענקען צוריק די 200 רובעל האט ער זיך געהיט געקויפט יענע וועלט.

דער דאזיגער פאקט ווארפט א ליכט אויפ'ן נפטר, וועלכער טראץ זיין פראקטיש-אינטערנעמערישען גייסט האט ער דאך פערשטאנען, אז א מענש לעבט נישט אייביג און ווי לאנג מען לעבט בעדארף מען אויסער די אייגענע מאטעריעלע גיטער, אויך געדענקען צו טוהן מעשים טובים און דינען דעם כלל.

מיט'ן טויט פון ר' שמואל אדלער ז"ל געהט אוועק איינער פון די אלטע וועטעראנען אויפ'ן געביט פון פילאנטראפישער טעטיגקייט.

זאל איהם די ערד גרינג זיין.

• • •

חוץ די פאמיליע, האט אויך די גמינע ארויסגעהאנגען טרויער-מודעות דערפאר, וואס ר' שמואל אדלער, אין אויך געווען אמאהל א מיטגליד אין דער קהלה-פערוואלטונג.

אין דער לויה האט זיך בעטייליגט א גרויסער עולם. מ'האט דעם נפטר אריינגענומען אין שוהל, וואו ס'האט איהם מספיד געווען הרב קעססענבערג.

• • •

אין זיין צוואה האט דער פערשטארבענער אנגעוויזען א סומע פון 500 זל. אויף איינשרייבען זיין נאמען אין גאלדענעם בוך פון קרן קימת לישראל אין ירושלים, אין זעלבען בוך וואו ס'פיגורירט אויך דער נאמען פון זיין פרוי, וואס ער האט געלאזט פעראייביגען נאך איהר טויט.

ווי מיר הערן האט די פאמיליע צעטיילט א גרעסערע סומע פאר פערשידענע יודישע אינסטיטוציעס אין שטאדט.

מיר ווינשען אונזער פרעזידענט
בינם זיידמאן און פרוי
א הארציגען מזל-טוב
צו דער פערלאבונג פון זיין שוועסטער
בלימה זיידמאן (ראדאם)
מיט זאשא רוס (וויען)
פעראיין קאנגרעס-פוילען
(וויען)

יהודה זילבערשטיין חנה מאלין
ראדאם מאטשעוויצע
פערלאבט
יאנואר 1938.

צו דער פערלאבונג פון אונזער חבר
יהודה זילבערשטיין מיט פר"ל חנה מאלין
אונזערע בעסטע ווינשען.
קאמיטעט און ארגאניזאציע פועלי ציון צ. ס.
קאמיטעט און ארגאניזאציע "פרייהייט"

ספעציעלער בודזשעט פון 25 טויזענד זל. פאר הרב טייטעלבוים.

אין צוזאמענהאנג מיט די אונאויפהערליכע און אפטע אנקלאגעס פון הרב טייטעלבוים אין אלע אינסטאנצען, דאס די אויפזעה'ס-מאכט אין די לעצטע טעג אויפגעפאדערט די גמינע אויס'ן סמך פון דער נייער פעראַרדנונג וועגען רבנים (דאניטאר №60/1937) צו דעקען דעם רב טייטעלבוים זיינע פערלעגענע פענסיעס, ווי אויך צוריקצאהלען די הכנסות, וועלכע די גמינע האט גענומען פון די מעטריקע-ביכער און חתונה אקטען פון יאהר 1930 ביז 1934.

דער רב טייטעלבוים מאהנט ביי דער גמינע:

צו דער פענסיע פון	1932 — 80, — 1880	זל.
" " "	1933 — 80 — 2125	"
" " "	1934 — 03 — 2901	"
" " "	1935 — 41, — 2014	"
און צום ערשטען האלבען יאהר	1936 — 51, — 1176	"
צוזאמען אלזא	55 — 10098	זל.

די פאדערונג פון די מעטריקע-ביכער און חתונה-אקטען בעטרעפט 8429 זל. צוזאמען בעטרעפט אלזא דער בעטראג 1852755 זל.

דעם בעטראג פערלאנגט די מאכט, אז די גמינע זאל הרב טייטעלבוים בעצאהלען אין פערלויף פון יאהר 1938.

ווען מען נעמט אין בעטראכט די געבליבענע פענסיע פון 1937 און די לויפענדע פענסיע פון 1938 יאהר, קומט אויס, אז מען בראוך דעם ה"ב טייטעלבוים צובעצאהלען אין לויף פון 1938 אנ'ערך פון 25000 זל.

היות ווי אזא בעטראג, איז זעלבסטפערשטענדליך אונמעגליך צו געפינען אין די איינקונפטען פון דער גמינע פאר איין פערזאהן, ווייל דאס בעטרעפט צירקא 40 פראצ. פון אלגעמיינעם עטאט וועלכער איז אויסגערעכענט פאר אלע הצטרכית'ן פון דער גמינע און אזוי ווי אלע פערטראקטאציעס פון דער קהלה מיט הרב טייטעלבוים פרידליך דעם ענין צו ערלעדיגען האבען קיין שום רעזולטאטען נישט געבראכט — בלייבט נישט קיין אנדערער וועג ווי צו בעלאסטען די יודישע בעפעלקערונג אין ראדאם מיט א ספעציעלען שטייער אין דער פארם פון א ספעציעלען בודזשעט.

דער דאזיגער וועג איז אנגעוויזען געווארען דורך דעם מיניסטעריום, וואס האט נאך א פערזענליכער אויפקלערונג מיט די קהלה-פארשטעהער אנערקענט אז דער בעטראג פון הרב טייטעלבוים איז אונמעגליך צו דעקען דורך א נארמאלען יעהרליכען בודזשעט.

די קהלה-פערוואלטונג אויף א ספעציעלע זיצונג, וועלכע איז פארגעקומען אין דעם ענין נעכטען דאנערשטאג דעם 6 יאנואר ד. ח. האט אנגענומען א בעשלוס צו מאכען א כעזונדערן בודזשעט אין אויסמעסטונג-שטייער אויפ'ן 1938 יאהר. .ס

Ku uwadze naszych Elegantek!
Po krótkiej przerwie otworzyliśmy naszą pracownię
SUKIEN DAMSKICH
Modele paryskie i wiedeńskie
EJGERÓWNA i GISSERÓWNA
Żeromskiego 18/7

דערוואכונג נאך א בייזען חלום?

פון ד"ר יעקב וויגאדסקי.

איך האב די טעג ערגעצוואו געליינט, אז א מאסגעבענדער מיניסטער זאל האבען געזאגט, אז די „איבערפולטקייט פון דארף" מוז באקעמפט ווערען אין דארף גופא דורך אינטענסיפיצירען די לאנדווירטשאפט!... די „איבערפולטקייט" פון דארף לאזט זיך אויס, איז א פועל יוצא נישט פון די כלומרשט יודישע „ספר-כאפער", נאר פון דער נידעריגער לאנדווירטשאפטליכער קולטור אין פוילען!

מען מוז הויבען די פראדוקציע פון דער ערד אין פוילען און דעמאלט וועט די לאנדווירטשאפט קענען אויסהאלטען א סך א גרעסערע צאהל מענשען ווי איצטער; ס'וועט דאן מיט איין קלאפ אויפהערען צו שטיקען די „דחקות" אי אין שטאדט, אי אין דארף! מען וועט אויך קענען אויפהערען דעם שפיל מיט דעם יודישען כסראגאן און דער „עקאנאמישער" קאמף נעגען דעם יודישען האנדעל וועט קענען אנגעהמען די נארמאלע פארמען פון א געזונטער קאנקורענץ צווישען פארשידענע גרופירונגען אין דעם פוילישען האנדעל גופא. אזא ערליכע קאנקורענץ ברענגט דעם מלוכה-האנדעל נאר א מזל-ברכה אין דער פארם פון א פראגרעסירענדער אנטוויקלונג...

ס'פערשטעהט זיך, אז דערצו מוזען צוגעגעבען ווערען. ערשטענס, די אגראר-רעפארמען, ווייל אהן ערד וועט ביים פויער נישט זיין וואס צו אינטענסיפיצירען, און, צווייטענס, די אינדוסטריאליזאציע פון דעם גאנצען לאנד... דאס האבען מיר דאך גע'טענהט און געמאהנט שוין מיט פיעל יאהר צוריק. דער אנטיסעמיטיזם האט אבער אראפגעשלעפט די מלוכה-מענער און די געזעצגעבערישע קערפערשאפטען, פון דעם וועג — און האט זיי אריינגעשלעפט אין בלאטע פון דער עקסטערמינאציע-פאליטיק נעגען יודען. די לעצטע האט נאר געקענט נאכמעהר פערערגערען די לאגע פון דעם פויער און אזוי איז דאס טאקע געווען... אויף אזא אופן, וועט קומען די ישועה אין דארף.

אויב אבער מען וועט אפזאגען זיך פון דער ענדעקישער דעמאגאגיע מיט איהר עקסטערמינאציע - פאליטיק לגבי יודען! און אויב מען זאל זיך נעהמען ערנסט פאר דער אינדוסטריאליזאציע פון לאנד און פאר דער ענטוויקלונג פון האנדעל, אויסנוצענדיג דערביי אלע נישט-יודישע און יודישע כוחות אויף דעם יושר'דיג-דעמאקראטישען אופן, — דאן וועלען דער האנדעל און אינדוסטריע אין פוילען פערלירען זייער אפגעשטאנענקייט, וועלען זיך מאדערניזירען און וועלען ווערען קאנקורענץ-פעהיג אויף דעם וועלט-מארק.

דאן וועט קומען די ישועה אויך אין שטאדט!... געהט מען מיט דעזיגען איינציגען וועג אויף אויסצובעסערען די טרויעריגע לאגע פון דער פוילישער בעלעבאטישקייט, געהט מען מיט דעם ראזיגען איינציגען וועג פון הויבען אין פוילען דעם נידעריגען ניווא פון דער מאטעריעלער און גייסטיגער קולטור, — פערשווינדט קודם כל דער געפיהל פון דער כלומר'שטער „דחקות", פון דער כלומר'שטער „איבערפולטקייט" פון דער באפעלקערונג בכלל און פון דער דארפישער באפעלקערונג בפרט. ווען מען זאל ערנסט און ענטשלאסען געהן מיט דעם אויבענדערמאהנטען וועג, דאן וועט אין פוילען קלעקען ארט פאר אלעמען! דאן וועט מען זיך אויסלערנען אויך אין פוילען צו קאנקורירען מיט יודען גלייך אויף גלייך אהן קיין שום תנחות פריוילעגיעס פאר נישט יודען!...

געוויס פאדערט אזא מין לעזונג פון דער קולטור-פראגע און פון דער יודען-פראגע אין פוילען, וועלכע זענען צווישען זיך ענג, זעהר ענג פארקניפט — פיל צייט. אבער דער גרויסער ערפאלג און דער גלענצענדער עתיד פון דער מדינה זענען דערביי געזיכערט.

ס'וועט דאן פארשווינדען ווי א בייזער חלום דער ווילדער פלאן פון פארטרייבען יודען פון פוילען אדער ווי מען פארפוצט עס מיט אן אייראפעאישען ווערטעל, פון יודישער מאסען-עמיגראציע ווייל די יודען זענען נאט די נשמה שולדיג אין די אלע צרות, וואס זענען דא אין פוילען, אהן דער יודישער קאנקורענץ וואלט די עקאנאמישע און ווירטשאפטליכע לאגע אין פוילען געווען א סך ערגער!...

די לאגע פון פויזען, אויף וועלכע די אנטיסעמיטען האבען האלד, זיך אזוי אפט צו פארופען, רעדענדיג להלוטין נאר נישט. ווייל פויזען פארדאנקט איהר העכערע ווירטשאפטליכע קולטור איר פאר'מלחמה'דיגער אנגעהעריגקייט צו דייטשלאנד, ווען די דייטשע אינדוסטריע, האנדעל און לאנדווירטשאפט האבען זיך געפונען, א דאנק דער עיקר די ריזיגע פארדינסטען פון דייטשע יודען, אין א בליהענדען און גלענצענדען צושטאנד... און באמת איז דער פלאן פון לעזען די יודען-פראגע אין פוילען דורך א מאסען-עמיגראציע ערגעץ וואו אויף א ווילדען מאדאגאסקאר אזוי נאריש און אזוי קינדיש, תנם נישט ארגינעל, דאס איך קען בשום אופן נישט פארשטיין, ווי קענען נאר ערנסטע און פאראנטווארטליכע „מלוכה-מענער" רעדען מכוח דעם!

לאמיר נעהמען א מאדאגאסקאר אדער אן'אנדער ווילדען ווינקעל, אויף צו טראנספארטירען אהין אפילו נאר א מיליאן יודען — דארף מען — דאך האבען דערויף צעהנדליגער מיליארדען דאלארען. פון וואנען זאל מען אזא סומע באקומען? די „אויסלענדישע יודישע געזעלשאפטען" האבען ערשטענס, דערויף קיין געלד נישט און קענען גאר נישט האבען ברעה עפעס וואס צו געבען אויף אזא „אונטערנעהמען"!.. קיין געלד אויף דער עמיגראציע איז אזוי ארום נישטא.

חייטער איז נישטא קיין פאלק, וועלכער זאל מסכים זיין צו פאהרען אין א ווילד לאנד. דארט קרענקען און שטארבען פון טראפישע קרענק, אויסטריקענען בלאטעס, אויסהאקען אור-וועלדער און שאפען דארטען א וועלכע עס איז עקאנאמישע און א לאנדווירטשאפטליכע קולטור פאר... דער ווילדער ארטיגער באפעלקערונג, וועלכע וועט אנהויבען צו פארטרייבען די יודען, ווי נאר די לעצטע וועלען אויפהויבען איהר קולטור אויף א געוויסער הויך!...

אבער לאמיר זיך פארשטעלען, אז א מיליאן יודען זענען אהין איבערטראנספארטירט געווארען, ווערט דען דורכדעם די יודען-פראגע אין פוילען אפילו נאר טיילווייז געלעזט? האט מען דען אין דייטשלאנד, ביי א נישטיגער צאהל יודען, די יודען-פראגע געלעזט? מען האט אין דייטשלאנד נישט געהאט קיין גערולד צו ווארטען נאך א יאהר פופציג, ביז די שאלה וועט אויף דעם אויבענדערמאהנטען וועג און דורך דער אסימילאציע בהדרגה-דיג פון זיך אליין געלעזט „ווערען" — און מחמת דעם האט מען חרוב געמאכט יודען און — דייטשען!..

בכלל אבער קען זיך דוכטען. אז מען הויבט אן אין פוילען אזוי ווי אויסצוניכטערען זיך פון דעם ווילדען אנטיסעמיטישען שטאר — הלוואי זאל דאס זיין דער סוף פון א בייזען חלום און נישט אן אנהויב פון א שאקלען זיך, וואס קומט פון זיצען אויף צוויי שטוהלען!..

די מלחמה געגען יודישען האנדעל

די קרינס-דערקלערונג קעגען יודישען האנדעל אין פוילען דאטירט זיך נים פון דער צייט זינט מ'אין געווארען איינגעפירט דער „פיקעטיזם", זי איז געמאכט געווארען נאך אין די צייטען פון צאריזם, ווען די ווארשעווער יודען האבען נים געקענט פועלן ביי זיך צו שיקען אין דער „גאסודארסטוועננאיא דומא" אן ענדעקישען דעפוטאט, ווי דאס וואלטען דאן פארלאנגט פון זיי די ענדעקעס (1912), נאר האבען געשטימט פארן פ. פ. ס'ישען קאנדידאט יאגעלא. דאן האבען עס די ענדעקעס געמאלדען דעם ערשטען באיקאט קעגען יודען.

אין יענער צייט איז דאס נאך נישט געווען אזוי דראסטיש, ווי איצט. מען איז נאך דאן אזוי אפען נים ארוים מיט'ן געקעפטען אנטיסעמיטיזם „ניע קופוי או זשידא". ווער רעדט נאך מיט אזעלכע לאזונגען אלא „זשידא-קאמונא", אז יודען זענען שפיאנען א. ד. גל. דאן איז נאך דער אנטיסעמיטיזם געווען א „ליבעראלער", עס איז נאך געווען בלויז אן „איידעלע" אנצוהערעניש: „סוואי דא סוואנא".

זינט דעמאלט זענען שוין פיל וואסערן אריבער און פיל טייערן האבן געצונדען די וועלט: מלחמות האבען געענדערט די וועלט-מאפע, רעוואלוציע ס'האבען גענדערט די רעזשימען און קאנסער-רעוואלוציעס האבען באוויזען אפילו אין די נייגעבארענע מלוכות איינצופיהרען דיקטאטורען, פאשיזם און רעאקציע, נים קיין ערגערע, ווי אין די נאר אלטע צייטען, מערנים אביסל עקסטרעמערע און שארפערע, וועלכע האבען פארשטיים זיך אויך נים אויסגעלאזט דעם קאמף קעגען יודישען האנדעל.

וועלען מיר אילוסטרירען דא דעם אונטערשיד פון יענעם „קאמף" און היינטיגען: דעמאלטס האט עס נאך געטראגען מעהר א דעמאנסטראטיווען כאראקטער, ווי אן עקאנאמישען. ס'איז געווען א פאליטישער גקמה-אקט צו שלאגען יודען אויף זייער פילבארסטען ארט — דעם האנדעל, נים אזוי צוליב ירשהנען איהם פאר זיך אליין, ווי זיי גופא (ר. ה. די יודען) שאדען צו ברענגען געזעלשאפטלעך: נים האבען מיט יודען קיין מגא ומשא, נים צונויפקומען זיך מיט זיי אין קהל. פאר יודן האט עס דאן אפשר עקאנאמיש קיין באדייטונג נים געהאט. יודישע קראמען זענען צוליב דעם דאן נים געווארען ווייניגער.

די לעצטע יאהרען אבער האט שוין די קרינ קעגען יודישען האנדעל אנגענומען גאר אנ'אנדער כאראקטער. סגייט שוין נישט מעהר אין פאליטישע דעמאנסטראציעס, ווי טאקע אין אנ'עקאנאמישען אויסראטונג'ס-קאמף. מען מיינט שוין דעמאל אי שאדען די יודישע האנדעלס - פאזיציעס, צעשמעטערען זיי עד חרמה, אי אויך ירשהנען זיי פאר זיך.

און אין א-דער ריכטונג טוז מען מודה זיין, מאכט די אטאקע גאר גרויסע פארשריט, דערהויפט פאר די לעצטע פינף יאהר, זינט מען האט אימפארטירט אהער פון היטלערלאנד דעם דארט שוין לאנג אפגעשאפטען „פיקעטיזם".

אין זיין ושורנאל „די יודישע עקאנאמיק" ברענגט י. לעשטשינסקי באלערענדע טאבעלעס, ווי שנעל דער יודישער האנדעל ווערט דא אין פוילען איינגענומען ממש מיט שטורם (זעה „יודישע עקאנאמיק" נומ. 1. מאי ה.י.)

ס'האנדעלט זיך וועגען 91 שטעדטלעך מיט א באפעלקערונג פון א האלבען מיליאן, וואס יודען מאכען אויס באלד א העלפט (46 שטעטלעך זענען אין קאנגרעס פוילען. 24 אויף די קרעסן און עלף אין מזרח-גאליציע). מיר זעען ממש, ווי אויף אונזערע אויגען שליסען זיך יודישע קראמען און אויף זייער ארט וואקסען אויס נים יודישע.

צווי טויזענט צעהן יודישע קראמען האבען מיר געהאט אין 1932 יאהר אין די עלף שטעטלעך פון מזרח-גאליציע, און היינט נאר: טויזענט אכט הונדערט אכט און אכציג. וואוהין זענען אהינגעקומען די פעלענדע 122 יוד. קראמען? זיי זענען אריבער צו נים יודען. פון 118 נים יודישע קראמען פריער איז איצט דארט דא 245. די צאל, אלזא, שטימט, נאך מיט א שטיטשיק אריבער.

בעסער איז שוין די לאגע אויף די קרעסן און אין קאנגרעס פוילען. דארט איז, אמת, די צאל יודישע קראמען נים געפאלען, נאר פארקערט נאך געוואקסען אויף 3–4 פראצענט. אין קאנגרעס פוילען אין פון 4634 יודישע קראמען געווארען 4675 ד. ה. ס'איז פאר 5 יאהר צייט צוגעקומען 41 יודישע קראמען. פארגלייכט איר עס אבער מיט דער צאהל צוגעקומענע נים יודישע קראמען ווערט איהר ממש איבערראשט: נים יודישע קראמען זענען דארט פאר דער זעלבער צייט צוגעקומען אזש גאנצע... טויזענד (פון 944 פריער האט איהר דארט איצט 1944 נים יודישע קראמען) ר. ה. אז קענן די 3–4 פראצענט צוגעקומענע יודישע האט איר דערפאר העכער הונדערט פראצענט צוגעקומענע נים יודישע — א ליבע, אלזא, קענן א פלינ.

די זעלבע דערשיינונג איז אויך אויף די קרעסן. אויך דארט האט זיך די צאהל נים יודישע קראמען פארגרעסערט אויף מעהר ווי דאפעלט. פון 225 נים יודישע קראמען פריער האט איהר דארט איצט 469. בעת יודישע זענען פאר די 5 יאהר צייט צוגעקומענע בסך הכל... 33 (פריער 2275 איצט—2308)

דאס, וואס אין קאנגרעס-פוילען און אויף די קרעסן לאזען זיך יודישע קרעמער נים אזוי גרינג ארויסשטויסען פון פלאץ ווי אין מזרח-גאליציע, איז א קנאפע טרייסט. דאס העכער הונדערט פראצענטיגע שטייגען פון נים יודישען האנדעל, וואס זעהט אפילו אויס פאר נים נארמאל פאר אזא קורצען צייט אפשניט, ווי 5 יאהר, איז פארט א דראענדע ווארנונג לגבי די אזוי אויך נים נארמאלע 3—4 פראצענטיגע שטייגערונג פון יודישען האנדעל. אזא טערמפסט קען בשום אופן נישט אויסהאלטען לאנג און אויב ס'זאל אזוי ווייטער גיין אין אזא טעמפא וועט עס נעמיס ברעכען די יודישע שטאנדפאסטינקייט פון יוד. האנדל אויך אין קאנגרעס פוילען און אויף די קרעסן און ער וועט „גלייכגעשאלטעט" ווערען מיט'ן מזרח-גאליציאנער יודישען האנדעל און זיך נעמען מיט איהם אויף איין מדרגת נאר ניך, געמענדיג אין אכט די נייע מעטאדען, וואס די קרינס-פיהרער קעגן יודישען האנדעל ווענדען איצט אן.

א. י. ג.

א בריעף פון וויען.

פון אונזער לאַנדסמאַן ג. מײכער.

פיעל פון אונזער שוועסטער און ברידער דרעהען זיך ארום אין דער אײגענער היים אָהן ארבײט. קײן פערדינסט-מעגליכקײטען איז נישטאָ. די הײנסיגע רײפע יוגענד וואָס וויל זיך נישט פערלעגען אויף די שוואַכע פלײצעס פון זײערע אָרימע עלטערן, נעמט דעם וואַנדער-שטעקען און מען לאָזט זיך אין וועג אַרײן. וואוהין? דאָס ווײסט מען אַלײן נישט. דער געדאַנק קומט שוין פון זיך זעלבסט בײ די ערשטע פּאָר קילאָמעטער, פאַהרענדיג אויף דער באַהן. דער וועג געהט איבער טשעכען, פיהרט קײן וויען און פון דאַנען ווײטער קײן פראַנקרײך, אָדער פּאַלעסטינא.

זעהט מען טאַקע אין וויען די בײטערע לײדען פון אונזערע הײמאַט'ס-ברידער. זײ קומען אַהער אָהן געלד, אָהן וואַרימע קלײדונג, אָהן וועש. דער ערשטער וועג דאָ איז אין דער קולטוס-געמײנדע, וואו נאָך שווערע מיה און פּלאָנטערישען קען מען בעקומען א פּאָר צעטלעך אויף א מיטאָג צו עסען און א פּאָר ווּלאָטעס. די קולטוס-געמײנדע זעהט אויס ווי א ביהגען-שטאָק פון עמיגראַנטען און טאַקע אַמײסטען פּױלישע. זײ קומען אויך פון רײכשלאַנד.

מען דאַרף פערשטעהען, דאָס די וויענער קולטוס-געמײנדע האָט גענוג זאָרג מיט די אָרימע יודען, וואָס וואָהנען אין וויען. ס'איז ממילא פערשטענדליך דאָס זי קען קײן סך נישט טוהן פאַר די הונדערטער עמיגראַנטען. עס טרעפט נישט אײנמאָהל, אז די בעאַמטע פון דער קולטוס-געמײנדע רופען א פּאָליצײאַנט צו הילף, ווײל זײ קענען זיך פשוט נישט קײן עצה געבען. אזוי גרויס איז די צאָהל, וואָס בעלאַגערט די געמײנדע. און וואָס איז שוין דער עמיגראַנט געהאָלפען מיט א פּאָר מיטאָגען און א פּאָר זל. ווען דער ציעל איז נישט וויען, נאָר ווײטער צו פאָהרען. מען פאָהרט טאַקע ווײטער אָבער אָהן געלד, אָהן קלײדונג און אָהן וועש. און הײפיג נאָכ'ן אָבמאַטערען זיך מאָנאַטען אין דער פרעמד, מוזען זיך צוריקקעהרען אַהײם.

אָט בין איך געווען אין דער קולטוס-געמײנדע אינטערוועניִרען פאַר אונזער א לאַנדסמאַן; זאָגט מען דאָ: ס'איז דאָך דאָ אין וויען א פעראײן פון לאַנדסלײט וואָס הײסט קאָנגרעס-פּױלען, פיללײכט קען מען דאָרט מיט עפּעס אונטערשטיצען. אָבער, וואָס קען דער פעראײן קאָנגרעס-פּױלען העלפען, ווען דער עלענד איז אזוי גרויס און אז ס'קומט דער טאָג פון א פערוואַלטונג'ס זיצונג, וואַרטען שוין אזוי פיעל אונזערע לאַנדסלײט נאָך הילף, מען גיעט איבער די כוחות, הן מיט ראַט און טהאַט. דערבײ דאַרף נישט פערגעסען ווערען דאָס מיר זענען פערפליכטעט אונזערע מיטגלידער, וואָס וואָהנען אין וויען, אין א נויט-פאַל ארויסצוהעלפען. און דאָס איז זעהר א שוועריגע אויפגאַבע פאַר א פעראײן, וואָס צעהלט 200 מיטגלידער, ווי פאַר א קאָנגרעס-פּױלען.

איך וויל דאָ זאָגען דער יוגענד, וואָס דענקט פון איהר הײמאַט אויסצוּוואַנדערען, זי זאָל ווי ווײט מעגליך נישט נעמען דעם וועג דורך וויען, ווײל מ'קאָן פשוט נישט צוקוקען, ווי זי כוטשעט זיך מאַטערנדיג און מוז אָפט סוף כל סוף צוריקפאָהרען אַהײם, ווײל פון וויען איז נישטאָ קײנע מעגליכקײטען ווײטער צו קומען.

איך מײן נישט דאָ עפּעס וועמען אָבצושרעקען. איך ווײס גאַנץ גוט, דאָס די הײנסיגע יוגענד לאָזט זיך נישט אָבשרעקען אום איהר לאַגע זיך צו פערבעסערען. איך גלויב, אז לעזענדיג מײנע פּאָר שורות, וועט מען מיר רעכט געבען פאַר מײן וואָרנונג. איך זאָג מיר: אײנער מוז דאָך זײן, וואָס זאָל שילדערען די לאַגע, וואָס אונזערע לאַנדסלײט מאַכען מיט זײענדיג אין וויען.

„די נאָז איז נישט פאַר'ן טאַבאַק-שקעטעלע נאָר דאָס טאַבאַק-שקעטעלע איז פאַר דער נאָז“.

אינטער'ן דאָזיגען טיטול שרײבט דער הינער „דזשיען-ראַדאָמסקי“:

„ייעגען דעם גלײכווערטעל, וואָס איז ענטהאַלטען אין קאָפּ פון דעם איצטיקען נאָטיץ, האָט לײדער פערגעסען, א געוויסער קאָלאָניאַל-סוחר, דער אײגענטימער פון א גרויס שפּײז-געוועלב אויף פּילסודסקי גאַס. דעם נאָמען פון דאָזיגען ה' גיבען מיר פאָרלויפיג נישט אָן, האָפענדיג די האָפנונג, אז ער וועט זיך נאָך פערבעסערען און ער וועט פערשטעהן די פּרינציפּען מיט וועלכע א קולטורעלער סוחר ברויך זיך ריכטען. און אָט די פּרינציפּען אינטערלינען נישט דאָס אָרגאַניזירען פערשידענע שטינקענדיגע ארויסטרעטונגען געגען א קאָנקורענט, נאָר דורך ערווערבען זיך קליענטען מיט א קולטורעלע בעגעהמונג, העפליכקײט, מיט דעם תוך פון דער סחורה און ערהרליך-קאַלקולירטע פּרײזען. דער ה' וועגען וועמען מיר שרײבען, איז וועגען זיך פון א גאָר הויכער מײנונג, הגם די מעהרהײט קליענטען האָט וועגען איהם דעם ערגסטען משפּט. א מאַסע אָנקלאַגעס, וואָס מיר האָבען דערהאַלטען אויף דעם פּערזאָן, וואָס ברענגט חרפּה דעם פּױלישען סוחרהט'טום אין ראַדאָם, צווינגט אונז, לײדער צו פערנעמען זיך מיט זײן משקאָטנע פּערזאָהן. ווי אזוי עס זעהט אויס דאָס טראַקטירען די קליענטען אין זײן קאָלאָניאַל-געוועלב, זאָל רעדען דער פאָלגענדער בײשפּיעל:

א קליענטין מאַכט אויפמערקזאַם דעם דאָזיגען סוחר, אז ער האָט גערעכנט א דאָפּעלטע פּרײז פאַר דער סחורה. דער אײגענטימער פון געוועלב וועמען ס'קומט צו-הילף זײן ווײבעל בעוואַרפט דעם קונה מיט אָהן א שיעור זלזולים. פערהאַלטענדיג זיך ווי א מענש אָהן עלעמענטאַרע ערציהונג, אַנשטאָט איבערצובעטען און אויפקלערען דעם טעות, הויבט אָן דער אָרדינערער סוחר פּראַווען מאָראַל און מיט א גרינגשעצענדען טאָהן ערקלערט ער: „ס'איז מיר אײנגאַנצען נישט געלעגען אויף אזא קליענטין! כ'וועל זיך בעגעהן. אײנע דאָ א פּאַציענטאָווע וואָס האָט זיך אויך אָנגעגעבען אַלס גרויסע „דאַמע“, האָט אַפילו נישט געהאַט געענדיגט קײן פּאָווששעכנע שולע“.

דאָס איז נישט קײן פעראײנצעלטער פאַל פון אזא אַרט טראַקטירען דורך יענעם סוחר, וועלכער בעטראַכט אפנים, אז די אידעע פון נאַציאָנאַליזירען דעם האַנדעל בעשטעהט אין דעם, אז מ'זאָל די אײגענע קליענטען אָבשינדען די הויט און נאָך אויף זײ אויסשרײען זיך. ס'איז דערום קײן וואונדער נישט וואָס דאָס געוועלב פון יענעם ה' איז פּוסט און מיט יעדען טאָג שפּירט ער אָב וואָס א גרעסערע צאָהל קליענטען.

מיר בעטראַכטען דאָך פאַר געווינשען, אז די פערוואַלטונג פון פּױלישען סוחרים-פעראײן, וועמען מיר וועלען גערן אָנווײזען דעם נאָמען פון יענעם ה', זאָל זיך פערנעמען דערמיט, טהוענדיק דאָס אין אינטערעס פון גוטען נאָמען פון פּױלישען סוחרים'טום אין ראַדאָם“.

די לעזער וועלען אפשר שוין זיך משער זײן וועלכען סוחר מען מײנט דאָ. אויך מיר זענען זיך משער, אז דאָ רעדט זיך וועגען דעם יעניגען קאָלאָניאַל-סוחר וואָס גרעניצט זיך אין שכנות מיט'ן יוד. קאָלאָניאַל-געשעפט פון קײלער, אויף דער וועלבער, גאָס וואָס האָט שוין נישט אײנמאָהל געפיהלט דעם ביטערען טעם פון א ר ײ נ װ אַ ר פ ע ן צו איהם שטינקענדיגע זאַכען, וואָס האָבען איהם פערשאַפט היבשע היזקות. ה' קײלער האָט איצט, אויפ'ן סמך פון אַקאָרשט ציטירטען נאָטיץ אין „דזשיען-ראַדאָמסקי“, נאָך מעהר גרונד חושש צו זײן, זײן „שכן טוב“ אין דער „סיחרישער“ און „אײנשטשיטער קאָנקורענץ“. נישט קענענדיג בעקעמפען דעם יודישען קאָנקורענט מיט גוטע סחורה, כּשר'ע פּרײז און גוטע בעדינונג, טראַכט יענער, אפשר, אז ס'איז דאָ א בעסערער מיטעל צו ווירקען...

אָבגעבאַקען א ליגען

אין „מאַלע דזיענניק“ אין נום. 358 האָט זיך בעוויזען אַן'אַרטיקעל פון ראַדאָמער קאָרעספּאָנדענט, וואָס רעדט ארום די רעזולטאַטען פון די נײע וואַהלען צו די ספּאָרט-אָרגאַנען אין ראַדאָם. דערמאָנענדיג, אז דער ווײצע-פּרעזעס פון דער פערוואַלטונג וועט וואַהרשײנליך ווערען דער יוד קירשענבלאַט, פערגעסט נישט דער קאָרעספּאָנדענט פון זײן „הײליגע נאַציאָנאַלע מיסיע“ און פערבראַכט די גאַנצע מעשה מיט א היבשע פּאָרציע אַנטיסעמיטיזם, זאָגענדיק, אז דער דערמאָנטער קירשענבלאַט האָט זײנער צײט ארויסגעגעבען פלוג-בלעטלעך מיט אַן'אַנטי-מלוכה'שען אינהאַלט, וועלכע זענען שפּעטער דורך דער מאַכט קאָנפיסקירט געוואָרען און דער מחבר גופא איז דאַן אַרעסטירט געוואָרען.

אין אזא בעזעלשאַפט — קלאָגט נעבעך מיט ביטערע טרערען דער קאָרעספּאָנדענט — וועלען מוזען זיצען אזעלכע פּערזאָנען ווי וואָיטשעכאָווסקי, ציגאַנסקי, און דער ספּאָרט-שוהיצר מאַלעק.

אז די גאַנצע מעשה וועגען קירשענבלאַט'ס אַנטי-מלוכה'שע טעטיגקײט און זײן אַרעסט, איז שקר וכזב — דאָס איז אויסער יעדען ספק. דער ראַדאָמער קאָרעספּאָנדענט פון „מאַלע דזיענניק“, דער אויטאָר פון דער דאָזיגער אינסינואַציע, ווײסט קלאָר, אז דער ה' קירשענבלאַט, וועלכער איז שוין זינט 3 יאָהר פערוואַלטונג'ס מיטגליד פון ראַדאָמער אונטער-קרײז (פּאָדאָקרענג) האָט קײנמאָהל אולאַטקעס נישט ארויסגעגעבען און קײנמאָהל נישט געווען אַרעסטירט.

דער היגער „ראַבאָטניק“ ספּראַוּר-מײלט די דאָזיגע האַנדלונג אַלס דענונציאַציע און מאַכט אויפמערקזאַם דעם „מאַלע דזיענניק“, אז ער וואָלט געמעגט אויסבײטען דעם הײנטיגען קאָרעספּאָנדענט „ג. ד.“ ווי ער האָט דאָס געטוהן שוין אײנמאָהל מיט'ן קאָרעספּ. „ג“.

אפשר וועט די באַהן-דירעקציע פּאַרט מאַכען א סוף

צו די ווילדע אָנפאַלען אויף יודען אין צוג ראַדאָם — וואַרשאַ!

צו גרויסע סקאַנדאַלען קומען לעצטענס יעדען פרימאָרגען אין באַן, וואָס געהט פון ראַדאָם קײן וואַרשאַ. ווען דער צוג קומט קײן וואַרקע בײ וואַרשאַ, שטײגען אין איהם אײן נישט קולטורעלע אַרבײטער, וועלכע לאָזען זיך „יאָווילגעה“ מיט די יודען, וועלכע זיצען אין וואַגאָן. זײ שלאָגען די יודען אָהן רחמנות און די גוואַלדען פון די געשלאָגענע יודען הערט מען ווי ווײט.

פרעגט זיך, ווי זענען די קאָנדוקטאָרען און סטאַציע-לײטער, וועלכע דאַרפען היטען די רוה און אָרדנונג אין די צוגען, בעת עס קומען דאָרט פאָר אזעלכע סצענעס?

■■■■■

פערלאַג „חכמת-ישראל“, וואַרשע

נאָר וואָס ערשינען

הלל צייטלין – „תורה ליכט“

הויפּט-יסודות פון יודישען דת און יודישער עטיק; אַלט יודישע לעבענס-חכמה און שאַרפזין;
אגדה; קבלה; חסידות; חב"ד, ארויסגענומען, איבערגעזעצט און איבערגעאַרבעט פון אַלע בעסטע יודישע ספרים מיט א צוגאַב פון אײגענע שאַפונגען, געאָרדנעט לויט אַלע סדרות, הפטורות, תרי"ג מצות, חמש מגלות און לויט אַלע יודישע ימים טובים און וואָכענטעג.

ערשינען העפטען 3 — 1, פּרײז פון א אײנצעל העפט מיט פּאָרטאָ 70 גר.
אַלע 3 העפטען 1.80 זל. הויפּט-פערקויף:
Księgarnia „Merkaz", Warszawa Długa 59 P. K. O. 16 659

קאָמוניקאַט.

פרײטאָג צו-נאַכטס דעם 7 ה. ח. פּינקטליך 7 אזײגער וועט אויפטרעטען אין „צורה“ מיט א אינהאַלטסרײכען רעפעראַט דער פאָרשטעהער פון „קרן תל-חי“ צענטראַלע אין פּױלען ה' יצחק פרײליך (עליון א. ד. ט. „ראָל נאַציאָנאַלע אידעענכום פאַר דעם נאַציאָנאַלען פאָנד“ קומט מאַסענווײז!

דער רב און זיינע צוויי טעכטער.

א יוד. טראגעדיע פון נאצי=דייטשלאנד

פון ה. לאנג

פאָרוואָרט

די געשיכטע, וואָס איך הויב דאָ אָן צו דערציילען, איז אַ אמת׳ע פּאַסירונג. כ׳האָב פון זיי געהערט אין עטליכע שטעט, רייזענדיג איבער אייראָפּע. א פּאָר פון זייערע העלדען, די צוויי טעכטער פון דעם רב, צוויי צופייניגטע שוועסטער, האָב איך באַגעגענט אין פּאַריז.

צוערשט האָב איך דערפון געהערט אין שטאָקהאָלם, שוועדען, אָבער בלויז א קליינעם טייל געהערט. איך בין געווען אַ גאסט אין א הויז פון א נישט יודישער משפחה כּו, סאָציאַל-דעמאָקראַטען, און דאָרטען אָנגעטראָפען אן אַלטינקע פרוי, אַ מיטגליד פון א סאָציאַל-דעמאָקראַטישער פאַמיליע פון דייטשלאַנד, א קרובה פון דער שוועדישער משפחה. זי איז א פליכטלינג, די אַלטיצשקע דייטשקע קרובה, אַנ׳אַנטלאָפענע פון איהר לאנד, פאר וועמען דאָס לאַנד הייסט שוין כּ;הר נישט דייטשלאַנד, נאָר היטלער-דייטשלאַנד. אַזוי האָט זי זיך מאַכן אויסגעדריקט. עס איז אָנגעקומען א גוטשטרעך צווישען אונז אלעמען אין דעם שוועדישען הויז; מיר האָבען גערעדט וועגען די רדיפות און יסורים, וואָס סאָציאַליסטען און יודען האָבען הויפטזעכליך אויסצושטיין פון היטלערס שטיגען: האָט די אַלטינקע דייטשע פרוי דערמאָנט דעם נאָמען פון א ראבינער: כר איז געווען דער ראבינער פון איהר שטאָט.

ס׳האָט מיר א קלאַפּ געטון אין קאָפּ. איך הער אין א נישט-יודישען הויז אַ קאַפּיטעל יודישע יסורים... ס׳איז אויסגעקומען ווי די אַלטינקע וואָלט פּלוצלינג אַרויסגעצויגען א פאַרהאַנג איבער א בינע, אויף וועלכע עס שפּילט זיך אָן אַטעם-פערכאַפּענדע יודישע דראַמע.

זי האָט אָבער געקענט דערצעהלען פון עטליכע פּאַסירונגען. זי האָט אין זיי געהאַט א האַנד, א ליבע מוטערליכע האַנד.

ווייטער אין דער געשיכטע וועט זיין א שילדערונג אויך פון איהר, ווארום דער גורל האָט זי צונויפגעפיהרט מיט א טאָכטער און מיט דער פרוי פון דעם ראבינער פון וועמען זי האָט גערעדט.

א פלאַקערדיגע נייגעריגקייט האָט אין מיר געברענט צו דערגעהן וואָס מעהר איינצעלהייטען פון דעם פאקט וואָס די אַלטינקע דייטשע פרוי, האָט איבערגעגעבען. וואו, אָבער, קריגט מען זיי, די איינצעלהייטען? איך האָב כמעט ווי זיך מיאש געווען: כ׳וועל זיי אין ערגעץ נישט בעקומען.

די אלטינקע האָט אפילו א וואָרט געזאָגט, אַז אויב איך קליב זיך אריינציפאָהרען אין דייטשלאַנד, וועל איך געוויס וואָס הערען דערפון מעהר, אָבער עס האָט זיך נישט געגלויבט.

גאָר זי איז געווען גערעכט. די געשיכטע איז ווידער געקומען צו מיר אין די דייטשע שטעדט מאַינץ, האַמבורג און פראַנקפורט, די געשיכטע איז געוואַקסען פון שטאָדט צו שטאָדט, אין יעדער שטאָט איז צוגעקומען איינצעלהייטען.

מ׳האָט געשטויגט. נישט אלץ וואָס קומט פאָר אין דער יודישער טראַגעדיע, אין דייטשלאַנד, איז דאָך בעקאַנט צו דער גרויסער וועלט! מיר הערען, א פּנים, בלויז אָפּגעריסענע קלאַנגען, וואָס טראָגען זיך אַריבער די גרעניצען פון היטלער-לאַנדען. וואָס עס ליגט הינטער זיי!

אין האַמבורג האָט מען פערגליכען די געשיכטע צו דער פּאַסירונג מיט אַן אַנדער ראבינער, מיט דעם גוט-בעקאַנטען ראבינער האָפמאַן פון פראַנקפורט, א פערזענליכקייט, וואָס ווערט געאַכטעט פון גאַנצען דייטשען יודענטהום. פּלוצלינג האָט מען איהם אַרעסטירט. און מ׳האָט איהם שטילערהייט אַרויסגעשיקט פון לאַנד. און אין פראַנקפורט גופא האָט מען עפּעס געהערט פון דער ענליכקייט פון ביידע געשיכטעס. זיי זענען, אָבער, ווייט נישט ענליך. דער פערגלייך קען נאָר געמאַכט ווערען דורך דעם פאַקט, וואָס נאָך א רב איז געוועזען אַרעסטירט. נישט מעהר. ווארום איבער דעם ראבינער האָפמאַן זענען נישט געווען אַזעלכע טראַגעדיעס. ער איז נישט דורכגעגאַנגען אַזאַ יסורים׳דיגע דראַמע, נישט ער און נישט זיין פאַמיליע. און דער עיקר איז טאַקע די שרעקליכע ערפאַהרונג פון דער גאַנצער פאַמיליע פון דעם צווייטען ראבינער, די איבערלעבונגען פון זיין פרוי און פון זיינע צוויי טעכטער.

ווען כ׳האָב זיי שוועסטער באַגעגענט אין פּאַריז, די צוויי טעכטער, האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אַז זיי זענען מיר אייגען דאָס גאַנצע לעבען. כ׳האָב דאָך שוין געהערט פון זיי אַזוי פיל.

צוויי איידעלע יודישע קינדער, צוויי שוועסטערס מאַרטירערינס פון דער היינטיגער צייט.

יאָ, אין זייער געשיכטע איז דער גאַנצער שוידער פון דער איצטיגער דייטשלאַנד. אט דאָס איז דאָס. מעהר דאַרף מען שוין אין דייטשלאַנד נישט זוכען. אלץ איז בלאָס אַנגעגעבען דעם. און דערצו קומט אַריין אין זייער געשיכטע א בלאַט שפּאַניען.

א בלוטיגע בלאַט פון בלוטיגען שפּאַנישען בירגער קריג, וואָס פערבינדט זיך מיט דער יודישער טראַגעדיע אין ווילדען היטלער-לאַנד.

כ׳האָב פערשפּראָכען די צוויי שוועסטער, אַז ביים פערעפענטליכען די פאַקטען, וועל איך זייער נאָמען אינגאַנצען אַרויסלאָזען.

דער רב און זיינע צוויי טעכטער

א יודישע טראַגעדיע פון נאַצי-דייטשלאַנד

פון ה. לאנג

דאָס איז א טראַגעדיע אין טיפסטען זין פון וואָרט. מיט די איינצעלהייטען פון דער טראַגעדיע איז באַקאַנט געוואָרען דער באַקאַנטער שריפטשטעלער **ה. לאַנג** אויף זיין רייזע אין אייראָפּע. די ערשטע פאַרבינדונג האָט ער באַקומען אין שוועדען, די צווייטע אויף זיין קידצען אויפהאַלט אין דייטשלאַנד און די דריטע אין פּאַריז.

ה׳ **לאַנג** האָט זיך געזען מיט די צוויי שוועסטער זיי זענען די פאַרקערפּערונג פון דער מאַרטירעריי פון אונזער פאָלק אין נאַצי-דייטשלאַנד. ס׳איז האַרצרייסנד. אַ קאַפּיטעל פון דעם איז וועגען בירגער-קריג אין שפּאַניען.

דאָס וועט זיך אנהויבען דרוקען קומענדיגען פרייטאָג אין

„ראַדאָמער = קעלצער = לעבען".

פון דער סדרה — בא.

פון פ. בושאַצקי.

נטה ידך על השמים ויהי חשך על ארץ מצרים.

רש״י זאָגט, אַז פרעה האָט זיך פּראַקטיצירט אַלס גאָט, דעריבער פּלעגט ער אויפשטעהן פאַר-טאָג ווען עס איז נאָך געווען פינסטער און ארויסגעהן צום טייך נילוס און דאָרט ערלעדיגען א מענשליכען נאטירליכען באַדערפעניש, כדי קיינער זאָל נישט זעהן, אַז ער איז א מענש גלייך מיט אלע מענשען און מ׳זאָל גלויבען, אַז ער איז א גאָט. וואָלט די פּלאָגע פון פינסטערניש נאָר אויף איין שעה מיט׳ן ערלעדיגען די דאָזיגע מענשליכע באַדאַרפעניש, און עס וואָלט אויסגעשיינט די זון, דאַן וואָלט זיכער נישט פּלאַצט זיין געטליכקייט.

מען פערציילט ווי א ישיבה-בחור האָט אמאָל פאַרקלערט אַ פּלאַן ווי אַזוי ער, וואָס האָט נישט קיין געלד, זאָל דאָך קאָנען מקיים זיין די מצוה פון גמילות חסדים, וועלכע איז, ווי די חו״ל זאָגען איינע פון די דריי עמודים, וואָס די וועלט האַלט זיך אויף זיי. ער האָט זיך געשאַפט אַ לאַמטערנע און ווען עס איז געקומען אַנ׳אורח אין בית-המדרש פון דער פרעמדער, וועמען מען האָט געדאַרפט אין אַבענד אַכפּ׳הרען אין הכנסת אורחים הויז אויף נאַכט-לעגער, איז ער געגאַנגען מיט זיין לאַמטערנע צו לייכטען דעם אורח. געהט ער איינמאָל מיט אַנ׳אורח ביי נאַכט, און זעהט ווי מענשען שטעהען און פאַרען זיך ביי א טיר פון א געוועלב אין דער פינסטער. געהט ער צו מיט זיין לאַמטערען זיי צו לייכטען, טרייבען זיי איהם אַוועק. האָט עס איהם פאַרקלעמט ביים האַרצען און אויסגעדריקט זיין עגמת-נפש פאַרן אורח; יענער אָבער האָט איהם ערקלערט זאָגענדיג:

— וואָס פערשטעהסט דו דאָס נישט? דאָס זענען דאָך א חברה גנבים; זיי קלייבען זיך בע׳גנב׳ענען דאָס געוועלב און די ליכטיגקייט איז פאַר זיי א שטערונג!..

זונען-שטראַהלען, ליכטיגקייט איז פאַר אַלע פינסטערע עלעמענטען, גנבים און צבוע׳קעס א געפעהרליכע שטערונג, אַזוי ווי פאַר פרעה׳ן צו זיין האַלטען זיך פאַר א גאָט.

און אַזוי ווי גאָט שטראָפט „מדה כנגד מדה", וואָס ער דער פאַר פרעה׳ן וואָס האָט געהאַלפען זיין פאָלק אין פינסטערניש — באַשטראָפט מיט דער מכה „חושך"...

ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו.

א רב איז אמאָל געפאָהרען אויף די באַהן צוזאַמען מיט א חבר׳ה פרייע יונגען אין זעלבען וואַגאָן, וועלכע האָבען אָנגעהויבען זאַטשעפּיען דעם רב. דער קלוגער רב יעלענדיג זיי ענטפערען און שנעל זיך אָפּפּאַטיגען מיט זיי, האָט ער זיך צו זיי אָנגערופען:

— דריי עזות-פּנים׳ער געפינען מיר צווישען די פערשידענע בּרואים אויף דער וועלט: א קאָזיאָל, א האָהן און א הונט.

דער קאָזיאָל ברענגט זיין בעה״ב קיינע חיכטיגע נוצען; שאַדען מאַכט ער איט יאָ, ער צעברעכט איהם כלים דורך זיין ווילד שפּרינגען.

דער האָהן ברענגט אויך ווייניג הכנסה איין דעם בעה״ב זיינעם. דערצו וועקט ער דעם בעה״ב אויף, מיט זיין קרעהען פון זיין בעסטען שלאָף.

דאָס זעלבע איז אויך מיט׳ן הונט. ער לאָזט דעם בעה״ב אויך נישט גוט אויפשלאָפען זיך, אויסרוהען זיך, ער האַלט נאָר אין איין בילען טאָג און נאַכט. די מעשה איז אָבער, וואָס מיט׳ן ערשטען און צווייטען קען מען נאָך ווי עס איז סימפּאַטיזירען, מילא, דער ערשטער, דער קאָזיאָל איז אַנ׳עזות-פּנים, האָט ער דאָך אַ באָרד, נו, וויל ער מען זאָל פאַר אים דורך-אויך האָבען... דעסגלייכען דער האָהן — ער וועקט אויף דעם בעה״ב צו זעצען זיך לערנען, אָדער צו געהן צו דער אַרבעט. אָבער דו הונט? קיין באָרד טראָגסטו נישט, צום לערנען וועקסטו נישט, טאָ וואָס איז די חוצפה מיט דיר, וואָס בילסטו אַזוי כסדר?...

כל מחמצת לא תאכלו...

א קינד איז געקומען אום פסח צום רב פרעגען א שאלה:

— מיין מאַמע האָט מיר אויפגעגעבען אויף א טעלער צוויי קניידלעך, האָב איך נאָכ׳ן אויפעסען די צוויי קניידלעך, געפונען אויפ׳ן טעלער א דריטע. צי איז דער טעלער חמץ׳דיג?

האָבען דאָך די אַנוועזענדע יודען ביים רב אין שטוב, הערענדיג די מאָדנע שאלה, זיך צעלאַכט און האָבען געזאָגט צום יונגעל, וואָס איז געקומען פרעגען די שאלה:

— נאַריש קינד, וואָס פרעגסטו? האָסט געפונען א דריטע קניידעל — סאַ נעם און עס אויף!

אָבער דער קלוגער רב האָט צו די לייט געזאָגט:

— לאַכט נישט, יודען! ער ווייסט וואָס ער פרעגט. איהר הערט דאָך ווי ער רעדט נאָך קינדעריש; ער קען נישט אויסרעדען קיין גימ״ל און קיין קו״ף. דעריבער קומט ביי איהם אויס „א דריטע". פאַקטיש, פערשטעה איך, האָט ער געפונען אויפ׳ן טעלער א „גריקע" (אַזאַ זשאַרנע. וואָס רופט זיך „גריקע", וואָס פון דעם מאַכט מען אויך מאַטעשאַנע גרויפּע) און צום יונגעל האָט זיך דער רב אָנגערופען.

-- דע אהיים און זאָג טאַטער (כשר)!..

א ירושה נישט מעהר און נישט ווייניגער ווי 200 מיליאן פונט שטערלינג 3 קאפאלניעס פלאטין, גאלד און בריליאנטען

צווישען די יורשים געפינט זיך די היגע פאמיליע ברילאנט.

אין דרום-אפריקא איז געשטארבען מיט יאהרען צוריק א פוילישער יוד מיט'ן נאמען סאמועל (שמואל) שטערן, וועלכער האט איבערגעלאזט א ירושה פון 200 מיליאן פונט שטערלינג.

צו דער דאזיגער ירושה האבען זיך געמאלדען א גאנצע רייהע משפחות פון פוילען, וועלכע האבען זיך דער-מאנט, אז דער פערשטארבענער גרוי-סער מיליאנער געהערט זיי אן א קרוב.

גאך פאר דער מלחמה האט זיך מיט דעם פערנומען דער ווארשאווער אדוו. ראזענאנד, וועלכער האט זיך געשטעלט אין קאנטאקט מיט איינעם פון די אדוואַ-קאטען אין קאפשטאט. גלייכצייטיג האט ער געפיהרט א ברייטע קארעספאנדענץ מיט די יורשים-פאמיליעס, וואס וואהנען אין אייראפא, איבערהויפט אין פוילען. עס וואלט אפשר דערפון עפעס ארויסגעקומען איז אבער אויסגעבראכען די אייראפעאישע קריעג, וואס האט די איניציאטיוו פאראליזירט.

אין יאהר 1925 איז די ירושה פראגע ווידער אויפגעפרישט געווארען. דורך דער צייט האבען זיך געמאלדען א גרעסערע צאהל פאמיליעס, צווישען זיי אויך דער פערשטארבענער לודוויג ברי-לאנט פון ראדאם, וועלכער וואט בעוויזען מיט דאקומענטען, אז דער מיליאנער שמואל שטערן פון אפריקא, איז זיינער א נאהנטער קרוב פון דער מוטערס זייט. חוץ איהם זיינען צוגעקומען די פאמיליעס: בארענשטיין, קראנענבערג, גראסער, גראסגליס, ליפשיץ, זילבערמאן, באלדפלוס, גרינבערג, זילבערשטיין, מיינער, רעדלער, פראשאווער.

די אלע דערמאנטע משפחות האבען אבגעהאלטען א געמיינזאמע „ראדא-פא-מילינא" אין ווארשא אין יאהר 1925 ביי א געוויסען איגנאץ ליפשיץ (מאר-שאלקאווסקא 127) אונטער דער פארזיץ פון אדוו. בערגער. מ'האט אויפגעמישט אלע יחוס-בריעף פון די פערזאמעלטע און דערנאך האט מען ברייט ארומגע-רעדט די ירושה גופא, וועלכער בע-טרעפט, ווי געזאגט, 200 מיליאן פונט, פון וועלכע 80 מיליאן געפונען זיך אין קאסע ממש אין א קאפשטאטער באנק און די דאזיגע סומע איז אונטער דער ענגלישער רעגירונג. דאס איבריגע געלד איז איגוועסטירט אין דריי קאפאלניעס פון פלאטין, אין 1000 ענגלישע מייל איי-זענבאנען און אין גאלד, בריליאנטען, דימענטען.

אויף דער זעלבער פערזאמלונג איז בעשלאסען געווארען צושיקען א דעלע-גאט, וועלכער זאל זיין פערזעהן מיט די געהעריגע דאקומענטען און בעפול-מעכטיגונגען פון די יורשים, קיין דרום-אפריקא, צו פעהאנדלען מיט דער ענג-לישער רעגירונג, ווי אויך צו ווענדען זיך צו דער פוילישער רעגירונג, ווענען מיטהילף צו ערווערבען וואס שנעלער די ירושה.

צום סוף איז אנגענומען געווארען דורכצופיהרען א רעגיסטראציע פון אזעלכע יורשים, וואס ווייסען נאך נישט פון זייער אונערווארטעטען גליק. די רעגיסטראציע איז אנגעזאגט געווא-רען אויפ'ן אדרעס פון י. בארענשטיין, קא-מעליבקא.

זינט דאן איז שוין ווידער אוועק א שטיקל פאר יאהר. די ריעזען-ירושה ליגט אין קאפשטאט און די יורשים זענען לעת-עתה געבליבען ביי זייערע גילדענע חלומות. איצט האט זיך דער-מאנט דער זוהן פון לודוויג ברילאנט, יעזשי, וואס האט אויפגעבלעטערט אלע זכרונות און טרעט ארויס מיט א רוף צו אלע יורשים, זיי זאלען זיך ווידער פערזאמלען אין ווארשא, צי אין ראדאם.

זיין לאזונג הייסט:

אלע יורשים פון די 200 מיליאן דאלאר נאך סעמועל שטערן פעראייניגט אייך!

יעזשי ברילאנט פון מלעטשנא 49 האט אויסגעארבייט א גאנצען פראגראם ווי אזוי וויטער פארטצוזעצען די אקצ-יע אויפצומאהנען די מיליאנען-ירושה. צווישען אנדערע פלענער און עצות, ליגט ער פאר צו ווענדען זיך מיט א פעטיציע צו די גרעסטע מלוכה-מענער און אפילו צום פרעזידענט. אז מ'זאל איהם און זיינע קרובים בייהילפיג זיין אז דאס גאלד און זילבער, די בריליאנטען מיט די דיאמענטען און די 80 מיליאן פונט שטערלינג זאל שטראמען קיין פוילען, וואו עס געפינען זיך די יורשים פון שמואל שטערן, וועלכער איז אויך אליין א פוילישער יוד געווען.

פון א באל האבן צוויי שוועסטערעז „ארייגשפאצירט" אין תפיסה.

ס'האט זיך אנגעהויבען פרעהליך און געענדיגט טרויעריג — ווי אזוי פון א שוסטער איז געווארען א שאפער.

אין היגען שטאדטישען געריכט האט זיך אויפגעוויקעלט אן'אינטערעסאנטער פראצעס.

צוויי שוועסטערען סטאניסלאווא גא-לעמביאווסקא און וויסלאווא ושעליגסקא האבען זיך בעקענט אויף א באל מיט'ן אינזשיניער פון דער ראדאמער געווהער-פאבריק. כשאן. ביידע שוועסטערען האַ-בען דעריבער בעשלאסען אויסצוניצען אזא „פאוואשנע" קאנשאפט און האבען זיך אנגעהויבען פערנעמען מיט בעזארגן מענשען מיט פאסטענס אין דער דערמאַנ-טער פאבריק, פערשטעהט זיך, פאר נישט אומזיסט.

אמאטארען אויף פאסטענס פעהלען היינט נישט און ס'האבען זיך באלד אויסגעפונען צוויי בעלנים, א געוויסער שטשעפאק מאלענדאווסקי, און סטאניס-לאוו אשינסקי, וועלכע זענען אוועק צו דער גאלעמביאווסקא איינצוהאנדלען מכח א פאסטען. דערביי איז אויך גע-ווען איהר שוועסטער ושעלינסקא, א פרוי פון א באהן בעאמטען, און מען איז פערטיג געווארען אויף 300 גילדען פאר א פאסטען. די פרוי גאלעמביאווס-קא האט זיך נישט בעגנוגענט מיט די בעקומענע אויף די מושיה-געווארענע כו-מעס, וועקסלען און זי האט אויך ארויס-געגנארט פון מאלענדאווסקי 2 מאהל צו 5 זל. פאר אנגשרייבען ביטעס: פאר אויפארבייטען א ציינגיש, אז ער האט געענדיגט די שאפער-פראקטיק און פאר נויטיגע רעפערענצען. די ביטע האט געשריבען די ושעלינסקא און באלד אבגעשיקט אין דער באהן-פאבריק; פון דער צווייטער זייט האט די גאלעמביאז-סקא זיך טאקע בעמיהט ביים אינזש. כשאן צו בעקומען פאר זיי פאסטענס.

אז ס'איז אוועק א צייט און יאשינס-סקי מיט מאלענדאווסקי האבען קיין פאסטענס נישט בעקומען, האבען זיי ווענען דעם שווינדעל געמאלדען דער פאליציי, וועלכע האט ביידע שוועס-טערען צוגעצויגען צו געריכטליכער פער-אנטווארטליכקייט. זיי האבען געהאט א פראצעס, הגם זיי האבען פריהער אב-געגעבען דאס געלד און אויך זייערע „קליענטען" האבען בעקומען ארבייט אין דער פאבריק.

אין געריכט האט די גאלעמביאווסקא גע'טענה'ט, אז זי האט געוואלט פער-דינען אביסעל געלד, ווייל שוין 5 יאהר ווי זי איז ארבייטסלאז. זי האט דאס געלד צוריקגעגעבען, און, אז א דאנק איהרע בעמיהונגען האבען אשינסקי און מא-לענדאווסקי בעקומען ארבייט.

די צווייטע שוועסטער ושעלינסקא, וועלכע איז שוין פאר פערשידענע מיט-ברויכען געווארען פעראורטיילט דורכ'ן היגען קרייז-געריכט, האט זיך בכלל נישט מודה געווען, טענה'דיג, אז זי האט בלויז געשריבען צוויי ביטעס, נישט וויסענדיג, אז זיי האנדעלט זיך ווענען א נישט גלאטיג געשעפט.

אינטערעסאנט איז געווען דאס עדות-זאגען פון מאלענדאווסקי. פון פאך איז ער א שוסטער. פערשטעהט זיך, אז די געוועהר פאבריק נויטיגט זיך נישט אין קיין שוסטערס, אבער די גאלעמביאווס-קא האט איהם גע'עצה'ט, אז ער זאל פון ערגיץ וואו ארויסבעקומען א ציינ-גיש, אז ער האט געענדיגט אלס שא-פער. זי האט איהם אנגעוויזען צו געהן אויף דער אויטאבוס-סטאציע און דארט זיך ווענדען צו א יידישען שאפער, וועלכער וועט איהם שוין פאר א פאר זלאָ-טעס אזא צייגניש פערשאפען.

ביידע שוועסטערען זענען געווארען פערטיידיגט פון אדוו. שפיגעלשטיין.

דאס געריכט האט די צוויי מאנעוו-קעס פער'משפט אויף 14 חדשים תפיסה; גאלעמביאווסקא האט בעקומען 8 חד-שים און די ושעלינסקא 6. די ערשטע האט מען צוגעגעבען 50 זל. שטראף.

די תפיסה-שטראף איז ביידע נישט געווארען אבגעלעגט.

דער בלוטיגער „מארושעטשקא" גראסירט ווידער איז ראדאמער אומגעגענד.

געשטארבען דער פערזיינדעטער באנדיט קאשעוויאק.

די בעפעלקערונג פון דער ראדאמער אומגעגענד געפינט זיך ווידער אין שטענדיגער מורא, מחמת דער בלוטי-גער באנדיט מארושעטשקא, וועגען וועלכען ס'האבען קורסירט קלאנגען, אז ער איז געשטארבען פון הונגער און קעלט ערגיץ אין א סטאדאלע, האט זיך בעוויזען אין דער געגענד ארום.

פאר מורא טאמער טרעפט מען זיך צוזויף מיט'ן באנדיט, שרעקען זיך די פויערים ארויסצוגעהן פון שטוב.

דערבעהלענדיג פאנטאסטישע מעשיות מאכען די פויערים פאלשע אלארמען, פארגרעסערענדיק נאך מעהר די פאניק.

מיט עטליכע טעג צוריק האט פאסירט אזא פאל פון א פאלשען אלארם:

דער בריעף-טרעגער פון דער פשיטי-קער פאסט-אגענטור אנטאני וואיטשיק האט אלארמירט די פאליציי, אז אויפ'ן שאסע נעבען דארף פאדקאן, האט ער בעגעגענט מארושעטשקא.

וואיטשיק איז געפאהרען אויף א ראווער, פיהרענדיג די פאסט.

דער באנדיט האט איהם געהייסען שטעהן און ווען דער בריעף-טרעגער האט גענומען אנטלויפען, האט מארו-שעטשקא דריי מאהל אויסגעשאסען צו איהם פון א רעוואלווער.

ווען די אבלאווע, וואס איז אויסגע-פיהרט געווארען, האט נישט געגעבען קיין שום רעזולטאט, האט זיך וואיטשיק מודה געווען, אז ער האט אויסגעטראכט די גאנצע מעשה, כדי צו בעקומען אנ-ערלויבניש צו טראגען געוועהר.

וואיטשיק וועט צוגעצויגען ווערען צו געריכטליכער פעראנטווארטליכקייט.

זונטאג איז געשטארבען אין היגען פוילישען שפיטאל מארושעטשקא'ס „חבר" דער געפעהרליכער באנדיט קאשעוויאק וועלכען מ'האט בעת א גרויסן פערווינ-דעט און געכאפט.

מארושעטשקא איז דערווייל ווי א שטיין אין וואסער אריין. די 8 טאגיגע אבלאווע האט נישט געבראכט קיין ער-פאלג און די ראדאמער פאליציי האט צוליב איהם נישט געהאט קיין מנוחה און אויך נישט געקענט פייערען די ימים-טובים. פיהרענדיג אן'אויסשפיר-אקציע איבער פעלדער און וועלדער.

דער טאטע ליידט צוליב דעם זוהנ'ס חטאים.

דער פאטער פון געשטארבענעם באנדיט קאשעוויאק איז א פיהרמאן אין גיט כראשטשעבאוו, הינטער ראדאם. זינט מ'איז דארט געווואהר געווארען פון די באנדיטישע מעשים פון זיין זוהן, האט מען דעם אלטען טאטען אנגעהויבען שי-קאנירען. די דינערשאפט פון סאלווארק, האט ערקלערט, אז זי וויל נישט ארביי-טען צוזאמען מיט'ן טאטען פון א בלוטי-גען באנדיט. דער אלטער קאשעוויאק, וועלכער איז צוליב דעם אבגעזאגט געווא-רען פון פאסטען, האט זיך געווענדעט מיט אן'אנקלאגע צום ארבייטס אינספעק-טאר קיין ראדאם.

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

KINO APOLLO

שבת 3 נ. מ. און זונטאג 12 און 1\45

WŁADCZYNI PUSZCZY

Od poniedziałku b. m.

Książe i Zebrak

(דער פירשט און דער בעטלער)

אין די הויפט ראָל

טרראל פלין

און דער צווילינג יללי און באָביי

פון מארגען שבת דעם 1-טן

najwspanialszy film produkcji polskiej

UŁAN Księca Józefa

w rolach głównych Smosarska Conti Sielanski i inni

Nadprogr. ciekawe dodatki

KINO APOLLO

TOWARZYSTWO

„Przyjaciół Wiedzy"

W RADOMIU

Szkoła Powszechna, Gimnazjum i Liceum

komunikuje, że egzamina do wszystkich klas szkoły powszechnej, gimnazjum i I-klasy licealnej odbędą się dnia 11 stycznia

Zapisy przyjmuje kancelaria codziennie w godzinach urzęd.

אויפקלערונגען מכח די 106⁵⁰ דאלאר פון באלטימארע.

צו דער רעדאקציע פון „ראדאמער-קעלצער-לעבען".

ג. ה׳ רעדאקטאר!

איך בעט העפליך צו פערעפענטליכען אין אייער ח, צייטונג פאלגענדע אויפקלערונג:

אין לעצטען נומער „ראדאמער-קעלצער-לעבען" פון 31 דעצעמבער ס. י. האט זיך בעוויזען א נאטיץ, או ה׳ מאריס גאלדבערג האט ארויסגעשיקט אויף מיין אדרעס פאר׳ן שפיטאל 106 דאלארן.

אין צוזאמענהאנג מיט׳ן דאזיגען נאטיץ ערקלער איך, אז ביז היינט האב איך קיין געלד פון די אמעריקאנער לאנדסלייט פאר׳ן שפיטאל נישט בעקומען.

דאנקענדיג פאר אפגעבען ארט פאר מיין ערקלערונג צייכען איך זיך מיט אכטונג.

ד״ר י. קליינבערגער

ערקלערונג פון דער גמינע

ג. ה׳ רעדאקטאר!

אין צוזאמענהאנג מיט׳ן נאטיץ אין אייער ח, צייטונג פון פאריגע וואך וועגען די 106⁶⁰ דאלאר פון באלטימארע, בעטען מיר צו פערעפענטליכען פאלגענדעס:

די דערמאנטע סומע געלד האט די קהלה דערהאלטען פון ה׳ מאריס גאלדבערג פון באלטימארע אין מאנאט סעפטעמבער 1937 דורך דער „אמעריקאן עקספרעס קאמפאניע", אבער ס׳איז נישט געווען אנגעוויזען אויף וואס פאר א צוועק די 107 דאלאר זאלען פערווענדעט ווערען. דאס געלד איז בעקומען אויף דעם אדרעס פון דער גמינע און ביז׳ן היינטיגען טאג ווארט די קהלה אויף אזא ידיעה, וואס צו טוהן מיט׳ן געלד.

מיט אכטונג

די יודישע קהלה אין ראדאם.

* * *

ביי דער געלעגענהייט ענטפערען מיר דא דעם ה׳ מאריס גאלדבערג אויף זיין אנפראגע, ווען ס׳איז די יאהרצייט פון ר׳ ישראל פרענקעל ז״ל. חי עס אינפארמירט אונז ה׳ דוד פרענקעל, דער זוהן פון ר׳ ישראל פרענקעל ז״ל, איז די יאהרצייט כ״ז אדר.

הרב יחיאל מאיר בלומענפעלד אין ראדאם.

דער ראדאמער מזרחי האט געהאט דעם פערגאנגענעם שבת זזהר א חשובען גאסט. דער צענטראל-קאמיטעט פון מזרחי אין פוילען האט דעלעגירט קיין ראדאם זיין אנגעזעהענעם מיטגליד הרב ר׳ יחיאל מאיר בלומענפעלד אין פארטיי-אנגעלעגענהייטען.

הרב בלומענפעלד איז ארויסגעטרעטען מיט עטליכע רעפעראטען אין מזרחי, וואס האבען געמאכט א שטארקען רושם אויף אלע צוהערער. הרב בלומענפעלד האט נאך אין זיינע קינדער יאהרען גע׳שמ׳ט אלס עילוי און ביים היינטיגען טאג איז ער זעהר פאפולער און ער ווערט גערעכענט צווישען די גרעסטע לומדים אין פוילען. זיין נאמען איז אויך בעקאנט אין דער לומדישער וועלט אין אויסלאנד. זיינע רעפעראטען, וואס ער האט דא געהאלטען האבען זיך אויסגעצייכענט מיט א גייסטרייכען אינהאלט און האבען בעוויזען, אז ער איז דערצו א גלענצענדער רעדנער און בעזיצט אויך א גרויסע אייראפעאישע וויסענשאפט און וועלטליכע ידיעות.

הרב בלומענפעלד האט פערפאסט א גאנצע רייהע ספרים, וואס האבען ארויסגערופען גרויס אנזעהן אין די געלעהרטע קרייזען, ביז היינטיגען טאג רעדאגירט ער דעם רבנישען זשורנאל „ירושלים", וואו עס ארבייטען מיט די גרעסטע רבנישע אויטאריטעטען פון גאר דער וועלט. ער פארנעמט היינט דעם פאסטען אלס ראש-ישיבה אין סעמינאריום תחכמוני אין ווארשא, וואס שטעהט אונטער דער לייטונג פון פראפעסאר מאיר באלאבאן. אין ווארשא איז ער א שם-דבר און שפילט א גרויסע ראָל אין דער מזרחיסטישער בעוועגונג. הרב בלומענפעלד האט א פאמיליען-שייכות מיט ראדאם, וואו ער האט געהאט א זיידען ר׳ חיים לייביש שוחט ז״ל, וועלכער איז זיינער צייט געווען איינער פון די שענסטע און אנגעזעהענסטע מענשען אין שטאדט.

אויסער די אינטערעסאנטע און בעלעהרענדע פארטראגען, האט הרב בלומענפעלד אויך אפגעהאלטען בעת זיין אפענטהאלט אין ראדאם א רייהע קאנפערענצען מיט די היגע מזרחיסטישע טוער, צווישען וועלכע ס׳האט בעזונדערס גענומען אנ׳אקטיוון אנטייל דער היגער מזרחישער עסקן ה׳ ווארצוואקער.

Państwu Sz. Eiger oraz Rodzinie Frydman

z powodu przedwczesnego zgonu B. P.

Chemii Frydmana

wyrazy głębokiego współczucia

wyrażają

Landauowie (Żeromskiego 30)

לחברינו המורשה ח׳ ישעי׳ איגר ומשפחתו

למות גיסו ואחיה

נחמיה פרידמאן נ. ע.

הננו מביעים בזה את רגשי ההשתתפות

לשכת

הקרן הקימת לישראל ברדום

צו די שלושים פון ר׳ אברהם ליפע דען ז״ל

זונטאג ז. שבט תרצ״ח וועט אפגעריכט ווערען אין

בית מדרש של ר׳ אברהם ליפא דען בין מנחה למעריב

אנ׳אזכרה צו די שלושים פון המנוח

ר׳ אברהם ליפא דען ז״ל

אויף וועלכער עס ווערען געבעטען אלע מתפללים פון אונזער בית-מדרש און גוטע פריינד.

די גבאים של בית המדרש

ד׳ר׳ אברהם ליפא דען שפיטאלנע 2

DBAJCIE O ZDROWIE DZIECI

NADSZEDŁ Świeży TRAN

SKŁAD APTECZNY ST. KUROWER

RADOM, ŻEROMSKIEGO 1

przy uporczywych

BÓLACH GŁOWY

stosuje się proszki

ZNAK OCHR.

PSZCZÓŁKA

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל דער פאמיליע **אדלער**
צוליב'ן טויט פון זייער חשוב'ען **פאטער**

ר' שמואל אדלער ז"ל

(אמאליגער דאזאר און פערוואלטונג'ס-מיטגליד פון דער יודישער קהלה אין ראדאם)

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

די צייטוו. קהלה-פערוואלטונג
אין ראדאם.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דעם פרעזעס פון קאמיטעט ביי דער גמ"ח קאסע
ר' איתמר אדלער און די **פאמיליע**
צוליב'ן טויט פון זיין ברודער

ר' שמואל אדלער

(איינער פון די ערשטע גרינדער פון דער גמ"ח קאסע)
המקים ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

די פערוואלטונג, דער קאמיטעט און דאס פערסאנאל
פון דער **גמילת-חסד קאסע**
אין ראדאם.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
דעם געעהרטען פרעזעס ה' **איתמר אדלער**
מיט זיין פאמיליע צוליב'ן טויט פון זיין פערשטארבענעם ברודער

ר' שמואל אדלער ז"ל

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

אין נאמען פון דער געזעלשאפט **„עזרה"**
סעקרעטאר **יצחק גרין**

דעם זעהר חשוב'ן פרעזעס פון דער הויפט-פערוואלטונג
פון „טאז" אין ווארשא ד"ר **גרשון לעווין** און זיין פרוי
צוליב'ן טויט פון זייער פאטער און שווער

ר' שמואל אדלער נ. ע.

דריקט אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
די פערוואלטונג פון דער „טאז"-אבטיילונג אין ראדאם

דעם געעהרטען פרעזעס ה' **איתמר אדלער**
דריקען מיר אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל
צוליב'ן טויט פון זיין ברודער

ר' שמואל אדלער נ. ע.

אין זיין געזעלשאפטליכע ארבייט זאל ער א טרייסט געפונען
די פערוואלטונג און דאס **פערסאנאל** פון **בית-יתומים**
אין ראדאם.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
דעם חשוב'ען פרעזעס ה' **איתמר אדלער**
צוליב'ן טויט פון זיין ברודער

ר' שמואל אדלער נ. ע.

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
דאס פערסאנאל פון דער **געזעלש. „עזרה".**

די אלע, וואס האבען אנטייל גענומען אין אבגעבען דעם לעצטען כבוד
אונזער **פאטער שווער** און **זיידע**

ר' שמואל אדלער נ. ע.

אין די העלכע האבען אונז ארויסגעדריקט מיטגעפיהל און בפרט דעם רב **קעסטענבערג** פאר זיינע טרייסט - ווערטער
און אנערקענונג פאר אונזער געשעצטען נפטר — דאנקען מיר פון טיפען הארצען.

קינדער און פאמיליע.

פשיטיקער „העלד" וולאסעק פער'משפט פאר סאדיזם.

די ראל, וועלכע דער פשיטיקער העלד, דער לעהרער פון דער דארטיגער פאיישצכנע שול, וולאסעק, האט געשפילט בעת די פשיטיקער געשעהענישען, איז די לעזער גוט בעקאנט פון די פשיטיקער טעג פאר'ן ראדאמער געריכט.

דער דאזיגער טרויעריג בעריהמטער העלד איז דאן, נאך, ווי בעקאנט, אניםגעצייכענט געווארען פאר זיינע מעשים טובים אויפ'ן קולטור-געביט און מיט דעם האט זיך זיין שטערן אויפ'ן פשיטיקער פירמאמענט אויסגעלאשען...

און אפנים, אז וולאסעק איז אנערקענט געווארען פאר אומנויטיג צו „לייסטען" חייטער אין פשיטיק און ער איז אויך אריבערגעטראגען געווארען קיין פסארי, א דארף אין זאגלעמביע, אלס לעהרער פון דער דאזיגער פאחשעכנע שול.

אבער נאך רעכט האט זיך וולאסעק נישט בעוויזען איינצוגלידערען אין זיין נייער נארע און שוין איז ער צוגעצויגען געווארען דורכ'ן געריכט צו פעראנטווארטליכקייט פאר סעדיזם.

וולאסעק אלט לעהרער אין דער דאזיגער שול האט זינט ער איז געקומען זיך גענומען צו זיינער א פעדאגאגישער פראקטיק איבער די דאטיגע שולקינדער, טרייבענדיג איבער זיי מיאוסע סאדיסטישע ארגיעס.

די דאזיגע שענדע מעשים פון דעם גייסטיגען פשיטיקער העלד זענען דערגאנגען צו דער אויפמערקזאמקייט פון דער מאכט און די טעג איז ער געשטאנען פאר'ן סאסנאוויצער קרייז-געריכט אלס אנגעקלאגטער דורך דער פראקוראטור.

לויט'ן בעשולדיגונגס אקט איז איהם פארגעוואָרפען געווארען פערפייניגען און שלאגען קינדער, אויסחייזעניג בשעת מעשה סאדיסטישע סיבנים.

אין געריכט האט זיך דער טרויעריגבעריהמטער העלד פערטיידיגט. אז די מיאוס'ע שטיק זיינע האט ער אויסגעפיהט איבער די קינדער, אלס מדריך און ערציהער.

דאס געריכט האט אבער געלעגט קנאפ אכט אויף זיינע תירוצים און איהם פער'משפט אויף 6 חדשים תפיסה.

דאס לעבען אין קעלץ.

„שלמה קאנער'ס זוהן" האנדעלט שוין ווידער מיט בריליאנטען...
צוויי פיפיגע אפעריסטען נארען אויס ביי א רייכע קעלצער פרוי 100 זל.

ווי בעקאנט האבען מיט א צייט צוריק גראסירט אין קעלץ עטליכע בריליאנטען-אפעריסטען פון וועלכע איינער האט זיך פארגעשטעלט אלס זוהן פון שלמה קאנער (אייגענטימער פון א יובילער געשעפט) און אזוי ארום אפערירט עטליכע יודישע קעלצער פרויען.

אזא ענליכע „בריליאנטען"-געשיכטע האבען מיר געהאט דעם לעצטען מיטוואך ווען א עלטערע רייכע פרוי איז געפאלען א קרבן פון צוויי פיפיגע אפעריסטען.

די געשיכטע שפילט זיך אפ אזוי: אויף פיעטרקאווסקא גאס איז צוגעקומען א פארשוין צו פרוי חיה ראזענהאלץ פאשע גאס און זי געפרעגט אויף רו־סיש, צי זי ווייסט נישט ווי ס'געפינט זיך דא א קריסטליך יובילער-געשעפט. זי האט איהם געזאגט וואו און דער רוס איז ווייטער געגאנגען. אין דעם מאמענט איז צוגעקומען א נאוויסער יונגערמאן אין ברילען, זיך פארגעשטעלט, אז ער איז „שלמה קאנער'ס זוהן" און זיך געפרעגט וואס דער רוס האט פון איהר פארלאנגט. ווען פרוי ראזענהאלץ האט איהם געזאגט, אז ער האט זיך געפרעגט אויף א קריסטליך יובילער-געשעפט, האט „שלמה קאנער'ס זוהן" איהר דערצעהלט, אז דער רוס האט צו פארקויפען צוויי „בריליאנטענע" אויריגלעך. ממש א „מציאה". ער איז אפילו שוין געווען ביי זיי אין געשעפט, האט דער פאטער מורא געהאט צו קויפען, ווייל אפשר איז דאס א גנבה און ווען מען האט געדארפט ארייגרופען א פאליציאנט, כדי דעם רוס צו לעגיטימירען, האט ער זיך באליידיגט און אנטלאפען. ער אליין בעהט די פרוי זאל צו געהן צום רוס און מיט איהם האנדלען, וועט זי בעקומען א צווייי הונדערט זלאטעס פער־דינסט.

פרוי ראזענהאלץ האט געשמעקט דאס גרינגע פערדיענסטעל און נאכגעלאפען מיט „שלמה קאנער'ס זוהן" דעם רוס און געמאכט טאקי דאס „מסחר". היות דער רוס האט נישט געוואלט צוריק־

קעהרען זיך ביז מען וועט איהם געבען האנד-געלד האט פרוי ראזענהאלץ ארויס־געכאפט 100 זל., וואס זי האט געהאט אין „קאנער'ס זוהן" האט געזאגט צו איהר: פרוי געהען זי גיך צום טאטישי אין געשעפט אריין און הייסען זי מיר ארויסשיקען די צוויי טויזענד זלאטעס, וועלכע ליגען אין דער קאסע. נישט

פאפירען-געלד נאר „בוליאן", ווייל דער רוס קען זיך נישט אויף קיין פאפירען געלד און איך וועל דעם רוס דערווייל היטען.

פרוי חיה ראזענהאלץ איז מיט איין אטעם געלאפען צו שלמה קאנער מיט'ן „בריליאנטענעם" אויריגעל אין דער האנד. דעם סוף פערשטעהען שוין די לעזער

אליין... שלמה קאנער'ס זוהן איז גראד געשטאנען אין געשעפט און געהען פערנומען מיט קליענטען, און פרוי ראזענהאלץ וועלכע האט געוואלט כאפען א גרינג פערדינסטעל איז צוריקגעלאפען געבען זוכען אויף קילינסקיעגא-גאס דעם רוס מיט דעם „קאנער'ס זוהן" און גיהרע 100 זלאטעס.

פעלקער-בונד ענטפערט אויף א פעטיציע פון קעלצער רב וועגען צעטיילונגס-פלאן

ווען עס איז געבוירען געווארען דער בעוואוסטער צעטיילונגס-פלאן פון ארץ-ישראל, האט דער קעלצער רבי"ד הרב הארבערג, גערופען א גרויסע פערזאמלונג אינטער'ן פרייען הימעל, אין וועלכער עס האבען אנטייל גענומען עטליכע טויזענד פערזאן. אויף דער דאזיגער פערזאמלונג איז בעשלאסען געווארען צו ווענדען זיך צום פעלקער-בונד מיט א פעטיציע געגען צעטיילונגס פלאן. א ספעציעלע קאמיסיע מיט'ן רב בראש האבען אויסגעארבייט א פעטיציע, אין וועלכער עס איז אנגעוויזען געווארען מיט א רייהע פסוקים פון תנ"ך. אז ארץ ישראל איז נישט טיילבאר און גאט האט געשאנקען די יודען גאנץ ארץ-ישראל.

ערשט די טעג האט דער הרב הארבערג בעקומען אנ'ענטפער פון פעלקער-בונד אין וועלכען עס ווערט מיטגעטיילט דעם רב, אז נאכ'ן בעקענען זיך מיט דער פע־טיציע, איז די פעטיציע איבערגעשיקט געווארען צו דער מאנדאטען-קאמיסיע וועלכע וועט דעם ענין בעטראכטען.

א שיסעריי צווישען באנדיטען און פאליציי
א טלטערטער פשאדאווניק געווארען דער'הרג'עט.

מאנטאג 1 ביינאכט איז דער פאלי־צייאמט אין פאצאנאוו (קעלצער קרייז) אלארמירט געווארען וועגען א גרויסע פערד-גנבה אין נעבעדיגען דארף. אויפ'ן ארט פון דער גנבה זענען באלד ארויס דער פאליציי קאמענדאנט און א עלטע־רע פשאראוויק. נייענדיג אויף דעם שאסע האבען זיי דערזעהן פונדער־ווייטענס לויפען אין א שנעלען טעמפא צוויי פאר פערד מיט א פיהר.

די צוויי פאליציאנטען האבען אויפ־געפאדערט די צוויי פארשוין וואס זע־נען געזיצען אויף דער פוהר זי אבשטע־לען. זיי האבען זיך אויף דער פאדע־רונג פון פאליציי נישט געשטעלט, נאר געעפענט א שיסעריי אויף די פאליציי און פערהינדערט דעם טלטערען פשאראווי־ניק, וועלכער איז אין א שעה שפעטער געשטארבען פון די וואונדען.

די צוויי באנדיטען האבען איבערגע־לאזט די פוהר און אנטלאפען.

פאליציי האט באלד אדורכגעפיהרט א גרויסע אבלאווע אין יענעם געגענד און ארעסטירט 10 פערדעכטיגע פערזאנען.

פערבאטען צו פייפען דער מקוה-סירענע
העכער 20 יאהר האט דער „פייפער" גערופען יודען צו קבלת-שבת.

מיט א צייט צוריק האט דער בע־קאנטער קעלצער נדבן ר' שלמה פעפער אויף זיין חשבון, אויפגעבויט פאר קעלץ א גרויסע שוהל, א בית מדרש און א מקוה. צווישען אנדערען האט ער אין דער מקוה איינגעריכטעט א גרויסע סירענע, מיט א פייפער אין אלע פרייטאג פאר־נאכט, אין זמן פון ליכט־צינדען, פלעגט גס 3 מאל פייפען, כדי די יודישע קרע־מער זאלען וויסען, ווען זיי דארפען שליסען די קראמען און די יודישע בעל־מלאכות דארפען אויפהערען די ארבייט...

שוין עטליכע צוואנציג יאהר ווי דער דאזיגער „פייפער" רופט מיט זיין פייפען אלע פרייטאג - פארנאכט, אז די יודען זאלען זיך צוגרייטען צום שבת. דאס האט אפסאלוט נישט געשטערט דער קריסטליכער בעפעלקערונג. אבער גאנץ אומגעריכט האט דער מאגיסטראט אדורכ־געפיהרט א בעשלוס, אז מען זאל דער מקוה סירענע פערבאטען צו פייפען פריי־טאג פארנאכט, פאר ליכט־צינדען, מיט'ן מאטיוו, אז דאס פייפען ווירקט שלעכט אויף די קריסטליכע בעפעלקערונג.

און הגם דער גאנצער ענין מיט'ן פייפען איז אפשר נישט מעהר ווי א עפיזאד, איז אבער די מעשה די, וואס די קעלצער יודען האבען זיך, אין משך פון יאהרען, צוגעוואוינט צו שליסען די געשעפטען און אויפהערען צו ארבייטען בעת זיי האבען דערהערט פייפען די סירענע. עס האט זיך דעריבער אנגע־הויבען א סעריע אינטערווענצען.

אבער היות די ווענדונגען זענען גע־בליבען אהן רעזולטאט, האבען זיך די קעלצער רבנים געווענדעט קיין ווארשא צו חעברן דעם ענין זאל מען אין ווארשא אינטערווענירען.

Teatr P. W. i W. F.

Piątek dn. 7-go br. wystąpią najpopularniejsi artyści stolicy w głośnej komedii muzycznej

ZMIENIAM PŁEĆ

pocz. punkt. 8.15 wiecz.

א סענסאציאנעלער קלאנג-פילם
אין קינא
„קאסינא"
א. נ.
„ŚLEPY ZAUŁEK"

עפענטליכע ענטשולדיגונג.

איך בעהט ענטשולדיגונג ביי די פערוואלטונג פון קאמאשענמאכער צעך אין קעלץ פאר מיין נישט טאקטישער האנדלונג לגבי די פערוואלטונג פון אויבענדערמאנטען-צעך. איך ערקלער, אז כ'בין ארייגעפיהרט געווארען אין א טעות דורך אונפעראנטווארטליכע מענשען און האב גרויס חרטה

איך בעהט מיך צוריק אנצונעמען אלס מיטגליד אין קאמאשענמאכער-צעך.

משה ראבינאוויטש

קעלץ, 28\XII\37

אלגעמיינע פערזאמלונג פון יודישען אנגעשטעלטען פעראיין.

מיט עטליכע מאנאטען צוריק איז גע־שאפען געווארען ביי אונז אין שטאדט א יוד. אנגעשטעלטען פעראיין, וועלכער האט זיך אין משך פון זיין קורצער צייט זעהר גוט ארגאניזירט און כמעט שוין ארומגענומען די אנגעשטעלטע פון אלע בראנזשען.

שבת איז פארגעקומען די אלגעמיינע פערזאמלונג, ה' יחיאל ביאלאבראדע האט אבגעגעבען א בעריכט וועגען דער ביז־איצטיגער טעטיגקייט און מאיר דוטקע־וויטש — קאסע בעריכט.

נאך דער דעבאטע, אין וועלכע כ'האבען אנטייל גענומען: זאפאסאצקי, ביאלאבראדא, האפמאן, שווארץ, קאנער און אנד. איז איינשטימיג געוועהלט געווארען א פערוואלטונג פון פאלגענדע פערזאנען:

ת. אפאטאווסקי. מאיר דוטקעוויטש, ביאלאבראדא, שווארץ און קליינשטיין.

רעוו. קאם.: רייזמאן, גראנאוויטש און גאטפריד.

אויך טרעט דער פעראיין צו צו שא־פען א וואיאושארען-סעקציע.

א בריעף אין רעדאקציע.

ג' רעדאקציע!

אלס ארימער שוסטער בעהט איך אב־צודריקען אין אייער ג' צייטונג פאלגענ־דען בריעף פארוואס איך דאנק אייך.

צו דער עפענטליכקייט און צו אונזערע ברידער האנדווערקער אין קעלץ!

שוין 20 יאהר בין איך א מיטגליד אין קעלצער האנדווערקער-פעראיין.

לעצטענס בין איך קראנק געווארען און מיין קרענק איז שולדיג דער סטארשי פון מיין פאך ברוך לאקס צו וועמען איך האב מיך געווענדעט נאך הילף, כדי איך זאל מיך קענען ראטעווען.

ה' ברוך לאקס, וועלכער איז אגב א פרנס אין דער קהלה פון אונזער פעראיין נארט מיך כסדר, זאגט מיר צו פאר מיר עפעס צו טהון און העלפט מיר גארנישט. לעצטענס ווען איך האב מיך געוואנדען נאכאמאהל וועגען דעם זעלבען ענין האט ער מיך געוואלט ארויסווארפען פון אלע טרעפ.

דעריבער ווענד איך מיך צו דער עפענטליכקייט און צו מיינע האנדווערקער ברודער: זעהט ווער ס'איז אונזער רעפ־רעזענטאנט אין פערזארגער, וועלכער וויל זיך אפילו נישט פעראינטערסירען מיט זיין אייגענעם פאך-ברודער וועמען ער האט קראנק געמאכט.

זאל כאטש די עפענטלעכקייט וויסען!

יחזקאל זאיאנץ. (—)

Niemasz ponad mydło „TRÓJKA"

נ. ע. **לייביש מענדיל באַליצקי** (מחסידי ראדאָשיץ)

איז נאָך קורצע און שווערע ליידען געשטאָרבען שבת, דעם 1-טען יאַנואר 1938 (ר"ח טבת תרצ"ח.) אין עלטער פון 65 יאָהר.

די לויה איז פארגעקומען זונטאג דעם 2-טען פון זיין וואוינונג פיאטרקאווסקא 20

העגען האָס ס'זענען מודיע די אין טיפף פארבליבענע

פרוי, טעכטער, זוהן, ברודער, שנירען, איידעמס, אייניקלעך און פאַמיליע.

קיעלץ

RODZINIE BALICKICH z powodu przedwczesnej śmierci Ich ukochanego MĘŻA i OJCA

B. P. **MENDLA**

wyraża najgłębsze współczucie

Spółdzielnia Kredytowa Kupców i Przemysłowców w Kielcach

משתתפים אנחנו בצערם של משפחת באליצקי

למות עליהם אביהם ואחיו את חברינו וסנן יוש"ר

נ. ע. ר' **לייביש מנחם מענדיל** ע"ה

המקם ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

הועד תומכי עניים בקילצה

די האַנדלונג פון ה' מאטעל אפּאַטאָווסקי.

דינסטאג דעם 21 דעצעמבער איז צו מיר געקומען דער קירושניער ה' מאטעל אפּאטאָוסקי בכדי אנצונעמען ביי מיר א בעשטעלונג אויף א לאפּקע-פוטער אויף א סומע 925 זלאטעס. ער האָט באלד בעקומען 200 זל. א קאנטא און ה' אפּאטאָוסקי האָט צוגעזאגט דאס "פוטער צו מאכען אין עטליכע טעג ארום. דעם זעלבען טאג איז אפּאפּאָווסקי אוועק אין איועגד צום שניידער פּאטאושניק (ושעראמסקי 16) וואו מ'האָט געמאכט דעם שקיץ און דאן זענען מיר אלע דריי (איך, מיין זוהן ירחמיאל און אפּאטאָווסקי) אוועק צו אפּאטאָווסקי צו שניידען דאס פוטער. און צימעסטענדיג דעם שקיץ פון קרויזע. האָט ער ערקלערט, אז עס פעהלט צו א פלאטקע פוטער. וואס ער האָט ביי דער פרוי טשעכאנאָווסקא, אבער ער קען דאס יעצט נישט אבנעמען צוליב דער שפּעטער שעה און דעריבער מוז מען דאס אפּלענען אויף מארגען 10 אינדערפריה.

(אגב האָט זיך שפּעטער ארויסגעוויזען, אז ער האָט אזא פלאטקע פוטער ביי פרוי טשעכאנאָווסקא נישט געהאַט) ארויסגעהענדיג האָבען מיר בפירוש געזאגט, אז ער זאל נישט צושניידען אהן אונזער אנוועזענהייט.

אויף צומארגענס פריה, ווען אך בין געקומען צו ה' אפּאטאָווסקי איז ער מיך אנגעפאלען מיט זלזולים, שרייענדיק: דו גנב, האָסט אבגעשניטען א שטיק פוטער און מיך הייסטו מאכען א פאלטא? דאס זעלבע האָט אויך געשריגען זיין זוהן חיים. יוען מיין זוהן איז אריינגעקומען האָט אפּאטאָווסקי מיט'ן זוהן דאס זעלבע אויך פארגעווארפען אים. מיין זוהן האָט זיי אויפגעוויזען, אז ס'איז אוממעגליך און ס'קען קיין רייד נישט זיין, אז מיר זאלען האָבען אבגעשניטען דאן, ווען דאס פוטער איז געלעגען ביי אים! אבער אנשטאט צו אנערקענען דעם אמת איז מאטעל אפּאטאָווסקי זיין זוהן חיים מיט די צוויי ארבייטער אנגעפאלען אויף אינז און געשלאגען. ווען מיר זענען ארויס אנטלאפען פון שטוב, זענען זיי אינז נאך אויפ'ן הויף און אומוואָרפענדיג מיין זוהן האָבען זיי אים גוט צושלאגען.

דאס גיבען מיר איבער דער עפענטליכקייט ווי אזוי עס האנדעלט דער ה' אפּאטאָווסקי מיט זיינע קליענטען.

ווי אזוי דער ה' אפּאטאָווסקי האָט געמאכט א לאפּקע-פאלטא דער פרל. ל. וועלען מיר שרייבען די צווייטע וואך.

אברהם נייהויז, ירחמיאל נייהויז.

צו די שלושים פון ר' אברהם ליפּא דען ז"ל

איבערמארגען זונטאג ז. שבט קומט פאָר אנ'הזכרה נאָך ר' אברהם ליפּא דען ז"ל אין זיין אייגענעם בית מדרש אויף שפּיטאַל. א 2. אויף דער הזכרה וועלען געהאלטען ווערען הספדים וועגן די גוטע מידות און מעלות טובות פון פארשטאָרבענעם.

שוין 30 טעג פעהלט דער דאָזיגער יור אין שטאָדט און די אבידה איז נאָך נעוונג פריש ביי די אלע, וואָס זענען געשטאַנען נאָהנט צו איהם און גוטס פון זיין גוטסקייט, וואָס ער האָט געטוהן זיין גאַנץ לעבען. זיין נאָמען וועט לאַנג, לאַנג נישט פארגעסען ווערען און שטענדיג דערמאַנט ווערען מיט שבחים. חעיכע ער האָט זיך באמת פארדינט און איינגעקויפט יהי זכרו ברוך!

א נייער וואיעוואדע איז קעלץ.

אין מיטוואכדיגן נומער פון דער יידיש-פוילישער צייטונג „נאווי-גלאס" לייענען מיר, אז אין יאנואר 1938 וועט פארקומען א ענדערונג אין דער קעלצער וואַיעוואָדשאפט. דער היצע-וואַיעוואָדא פון קראקא ד"ר. פיאטר מאלאשינסקי זאל ווערן קעלצער וואַיעוואָדא אויפ'ן אָרט פון איצטיגן וואַיעוואָדא ד"ר דזשאדאש.

גאנץ יענדזשעוו אהן כשר פלייש.

ווי מיר האָבען שוין מיטגעטיילט זענען די יענדזשעווער שוחטים בעשטראָפט און דערהייסטערט געוואָרען פון וייער אַמט דורכ'ן סטאראָסטע צוליב שעכטען מעהר ווי דער קאָנטינגענט איז געווען אין יאָהר 1937.

דעם לעצטען מאָנטאָג האָבען די שוחטים זיך געווענדעט צום יידישען קהלה אין ווארשא וועגען א אינטערווענץ אין אינער'ן מיניסטעריום. זיי פערענפערען זיך אז זיי האָבען נישט געוואוסט ווי פיעל דער קאָנטינגענט איז און געשאָכטען נאָר אונטער'ן אויפזיכט פון וועטערינאַר-דאָקטאָר.

דערווייל איז יענדזשעוו געבליבען אהן כשר פלייש ביז דער ענין וועט נישט ווערען ערלעדיגט.

בעקאנטמאכונג

שבת צו-נאכט'ס (מוצש"ק) פ' משפטים דעם 29 טעיציען ה. י. 6 אָוענד קומט פאָר

די יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג
פון דער ראדאמער חברה קדישה וחסד של אמת

די פערזאַמלונג איז בעשטימט אין ערשטען טערמין אויף 6 אָוענד און אין צווייטען טערמין 7 אָוענד קומט זי פאָר ביי יעדער צאָהל אַנוועזענדע.

טאָג אָרדנונג: 1) וועהלען א פאָרזיצענדען 2) בעריכט 3) וואַהלען פון א פערוואַלטונג און קאַנדידאַטען 4) וועהלען א רעוויזיאָנס-קאָמיסיע 5) פריע פאָרשלאָגען.

אַלע מיטגלידער ווערען געבעטען צוקומען אויף דער אַלגעמיינער פערזאַמלונג, וועלכער קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל זאַמילנאַ 3.

די פערוואַלטונג.

Kino ADRIA

שבת דעם 8 1 און 3 און

זונטאג דעם 9 12 און 2 אז

פריהמארגען - פילמען

עס וועט געגעבען ווערען

א הערליכער פילם

ביז זונטאג דעם 9 סטיטשען איינש.

Kino ADRIA

polski film P. T.

KRÓLOWA PRZEDMIEŚCIA

melodramat osnuty na tle znanego wodewilu Krumłowskiego **w rol. g-ł.** *Helena Grossówna, Aleksander Żabczynski, Sielanski, Gerasiński, Orwid, Rożycki, Condrat, Buczynski i inni*

אכטונג קעלץ! אין אַלע רעדאַקציע און אדמיניסטראציע - ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אונזער מיטארבייטער **י. צוקער**

בריפטליך קען מען זיך ווענדען: Red. „Radomer - Kielcer - Leben" Kielce, skrz. poczt. 93. — Tel 16 - 22

TARYFA OGŁ: Na 1-szej stronie mm szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp 25 gr. | 1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אבאָנאַמענטס פרייז: פאַר א חודש אין פוילען זלאָט אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק אין אַנדערע לענדער 30 סענט.

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15 - 18 .טעל Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Radom szwarlikowska 20